

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 2

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

23. JANUÁRA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk



Dnešná naša Slovenská republika je výsledkom námah mnohých generácií nášho národa a mnohých našich obetavých ľudí. Máme im za čo ďakovať. Od stáročí na Slovensku ticho pôsobila tradícia obetavého pôsobenia sv. Cyrila, Metoda a Gorazda s ich sviatkom, ktorú naši vzdelanci začali oživovať najmä po roku 1600. Evanjelický duchovný z Prešova Jakub Jacobeus napísal roku 1642 stručné dejiny a potom báseň „Lacrimae či Slzy slovenského národa“. Roku 1655 jezuita Söloši-Rybnický vydal spevník Cantus catholici s krásnym úvodom o cyrilometodskej tradícii. Z 290 piesní spevníka bolo 227 slovenských. Podľa Sölöšihu išlo o „piesne nové i starodávne“.

A potom sa už vynárali životy a diela ďalších slovenských vlastencov. Na Trnavskej univerzite pôsobilo od roku 1635 120 profesorov Slovákov. Po roku 1700 pôsobili u nás slovenskí vynikajúci historici Matej Bel a Samuel Timon. Dubnický kňaz Ján Baltázar Magin roku 1728 uverejnil veľkú „Obranu“ Slovákov. Potom prišiel Bernolák, Učené tovaríšstvo, Ján Hollý, Štúr a štúrovci, J. M. Hurban, spisovná slovenčina, Matica slovenská s Moysesom a Kuzmánym, Spolok svätého Vojtecha, americkí Slováci, M. R. Štefánik, Hlinka a Rázus. Bol to dlhý rad obetavých vlastencov. Ich dielo dozrelo za našich čias. Máme za čo ďakovať.

Dnes máme Slovenskú republiku. Vlastenectvo však u nás dnes veľmi nekvitne. Vlastenectvo je totiž aj obetavosť. A tá je u nás dnes vzácnosťou. Trestuhodne sa zamieňajú pojmy vlastenectvo a nacionaliz-

Pätnásť rokov obnovenej štátnosti

mus. To sú však dve úplne rozdielne veci. Láska k vlasti, patriotizmus súvisí s pojmom patria, otčina, a tá zas s pojmom pater – otec. Vlast', otčina je súhrnom dobier, ktoré sme zdedili po otcoch. Láska k vlasti a

Kardinál

JÁN CHRYZOSTOM KOREC

národu patrí teda k nášmu životu ako láska k rodnému domovu a rodine. Duchovnú hodnotu lásky k národu vyjadruje 4. príkaz Desatora. Láska k rodičom a rodine sa v Desatore rozširuje i na lásku k národu. Národ nám sprostredkoval bohatstvo jazyka, kultúry, bohatstvo ducha cez školy a chrámy.

Každý uvedomelý národ chce byť prirodzene zavŕšený štátom, svojou zvrchovanosťou. To dokazujú jasne dejiny všetkých európskych národov. K tomu smerovali aj dejiny nášho národa, najmä od čias Hurbana a Moysesu, neskôr i v ČSR v snahách o autonómiu. My po stáročiach zápasov máme dnes Slovenskú republiku. Mnohí ju budovali nasadením všetkých síl. Popri iných zvlášť sa mi žiada poďakovať vzácnemu človeku, Antonovi Hlinkovi.

Popri vďake mnohým máme však aj za čo prosieť. Moderný demokratický štát so svojou zákonodarnou, výkonnou a sudcovskou mocou vzniká zo slobodnej voľby ob-

čanov. Predpokladá slobodných jednotlivcov i tzv. organizácie tretieho sektoru. No legitímna autorita štátu je pre život nevyhnutná ako ochrana občanov a ich práv. Práva občanov nemôže garantovať nijaké združenie jednotlivcov ani skupín. Štát je budovaný podľa Ústavy s vymedzenými právami občanov a s rozdelením moci a jej kontroly. Po tejto stránke je štát veľkou hodnotou pre spravodlivosť, poriadok a rozvoj života. Štát nemožno síce nijako absolutizovať, no je nevyhnutné ho rešpektovať a prijímať ho ako hodnotu, a to s úctou, počnúc od Ústavy, štátnych symbolov a hymny, ale i jeho predstaviteľov. Neúcta rozleptáva občanov a deformuje mládež. Úcta pramení zas zo základnej úcty k národu a ku každému človekovi.

O tomto všetkom nám hovoria naše národné tradície, naša kultúra, ba i Ústava nášho štátu so zmienkou o cyrilometodskom odkaze. Pre mnohých z nás je to jasné. Ak život každého človeka, každého z nás, trvá iba sedemdesiat rokov a bodka, potom môže byť politická strana, zvrátený nacionalizmus, zvrátená ideológia či totalitný štát dôležitejší než jednotlivý človek, ba i národ. Ak má však kresťanstvo pravdu, a má ju, potom je každý jednotlivý človek v štáte dôležitejší, lebo je večný.

(Pokračovanie na 2. strane)

Miluj divadlo v sebe, a nie seba v divadle, napísal Stanislavskij, legenda ruského divadelníctva. Požičal som si jeho výrok nie preto, aby som písal o divadle, aj keď mi naša prítomnosť pripadá ako zle hrané divadlo, ale preto, lebo v citovanom výroku sa dá ľahko nahradiť slovíčko „divadlo“ čímkoľvek iným. Napr. slovíčkom život, človek, Cirkev, národ, Slovensko.

Tých slovíčok by mohlo byť neúrekom. Poľahky by sme tak prišli na to, že citovaný výrok sa v pozmenenej podobe stane univerzálnou múdrosťou. Žiaľ, nie pre mnohých našich vplyvných a mocných. A veru ani pre mnohých z nás. Štyridsať rokov komunizmu a osemnásť rokov bezuzdného liberalizmu nás totiž naučilo, že stačí milovať seba vo svete a všetko podriaďiť tejto sebaláske, aby sme to dotiahli vysoko. Stačí vraviť ľúbivé heslá a potom sa už len vyhovárať a vyhovárať, napr. na objektívne okol-

Ukradnutá štátnosť?

TEODOR KRIŽKA

ností, na ohľady k iným bezohľadným (rovnako milujúcim seba vo svete, a nie svet v sebe).

Politika sa nestala službou verejným záujmom, teda všetkým občanom, ale „vyvoleným“. Stala sa slúžtičkou osobných ambícií neraz pohodlných, no ambiciózných, ktorí majú svedomie vycvičené podľa zákona: Kto chce s vlkami žiť, musí s nimi vyť. A ak už aj niekto zavyje inak, ako je to zvykom, buď ho skoro umlčia, alebo sa umlčí sám, lebo zavyje hlúposť.

Vidí sa mi, že niektorí politici majú priam patent na aroganciu, či v lepšom prípade na spomenutú hlúposť. V úsilí domýšľať širšie geopolitické súvislosti im nič nebráni ani kupčiť so slovenskou identitou. Občianskym princípom, či straníckosťou opití až namol, ani neberú na vedomie, že kráčajú po zemi pokropenej potom a krvou slovenského národa. Jedni stavajú pomníky uhorským kráľom, iní odhaľujú busty bolševickým internacionalistom, tretí velebia pamätníky povstania proti vlastnému štátu, ďalší navrhujú pamätné dni Štefanovi I., či Chatanovi Soferovi. Akoby Slovensko ani nebolo vlasťou Slovákov, ktorí sa zaslúžili o obnovu svojej štátnosti, ale geografická jednotka dočasne trpená ako Slovenská republika.

Akoby ani univerzalita ľudskej kultúry nebola odvodená od konkrétnej skúsenosti konkrétnych národov. Akoby tu existovalo iba amorfné ľudstvo a, pravda, uprostred neho, resp. nad ním ako klieťka nadnárodné štáty podľa želania mocenských elít.

Pred nami Slovácki stojí omnoho ťažšia úloha, akou bola obnova štátnosti. Musíme si obhájiť právo na rozvoj slovenskej kultúry a slovenskosti vo vlastnom štáte, ak obnovenú štátnosť nemáme nazývať ukradnutou. Toto právo nemá obmedzovať nikoho s inou národnosťou, či inou identitou. Toto právo nemá byť napĺňané na úkor niekoho. Musíme si uvedomiť, že najlepšia forma zápasu je súťaž. No ako súťažiť s poviazanými rukami? Ako súťažiť s drevákmi na parkete v sále s kryštálovými lustrami? Ako súťažiť, keď sa slovenskosť nieže nenosí, ale na každom kroku spochybňuje?

Začnime teda hoci tým, že sami o sebe nebudeme uvažovať ako objekte, ale ako o subjekte dejín. Lebo koľkokrát, dokonca i v prejavoch ústavných činiteľov, počut' nie „my Slováci sme“, ale „Slováci sú“, akoby sa rečník sám za Slováka nepovažoval. A nebudeme používať výroky typu: „...tento priestor, ktorý sa nazýva Slovenskou republikou“, ako to neúčastne zaznelo nedávno diskusnej relácii z úst ministra zahraničných vecí SR.

www.kultura-fb.sk



Spoľutovaním vnímame opakujuce sa úsilie o spochybňovanie autochtónnosti Slovákov na vlastnom národnom a štátnom území, ich kontinuity dejín, kultúry a jazyka. Naposledy sa to stalo v súvislosti s medializovaným pokusom o verejné škandalizovanie predsedu vlády Slovenskej republiky na stránkach denníka SME (3. január 2008). Niektorí historici a publicisti,

neumožňovali slovenskej vede slobodne sa zaoberať týmto problémom, a preto predkov dnešných Slovákov, z politických a ideologických dôvodov, často označovali ako „Slovanov“, hoci už od 9. storočia pramene poznajú a odborná literatúra všeobecne hovorí v tomto období

Slovákov nezávisí iba od historických prameňov, ale je výsledkom aj vedeckej dedukcie a logickej úvahy. Pomenovanie starí Slováci zodpovedá teda nielen potrebám slovenskej vedy, ale aj realite, v ktorej žili naši predkovia, v tom čase označovaní ako Sloveni (názvy Slovenka a slovenčina jestvujú kontinuálne bez zmeny dodnes), a zodpovedá aj dnešnému stavu národa.

Existencia suverénnej Slovenskej republiky si prirodzene vyžaduje vnímať vlastné dejiny v súlade s kladným hodnotením celej etnogenézy nášho národa (kontinuálne doloženej od čias kniežťa Pribinu) a jeho národno-emancipačného zápasu.

Myslíme si, že je nevhodné, ak jeden či dvaja historici si osobujú právo kodifikovať odbornú terminológiu, najmä keď za ich názormi nestoja odborné, ale politické ciele.

V Bratislave 4. januára 2008

Stanovisko

slovenských historikov, archeológov a jazykovedcov

o Čechoch, Maďaroch a Nemcoch.

Pomenovanie Sloveni, respektíve starí Slováci na označenie slovenského obyvateľstva v 9. a 10. storočí sa v odbornej literatúre používalo už od konca 19. storočia, kedy sa začala formovať moderná slovenská profesionálna veda. Uvedený termín používali vo svojich odborných prácach tak slovenskí ako aj zahraniční vedeckí pracovníci.

Jazykovedcom, historikom a archeológom je jasné, že vhodné pomenovanie pre predkov dnešných

Prof. PhDr. Jozef Baďurík, CSc.
Prof. PhDr. Július Bartl, CSc.
Prof. PhDr. Vincent Blanár, DrSc.
PhDr. Ján Bobák, CSc.
PhDr. Ladislav Deák, DrSc.
Doc. PhDr. Marta Dobrotková, CSc.
Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.
Prof. PhDr. Milan S. Ďurica
Prof. PhDr. Eva Fordinálová, DrSc.
PhDr. Ľudovít Haraksim, CSc.
Doc. PhDr. Martin Homza, PhD.
PhDr. Anton Hrnko, CSc.
Prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc.
Prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc.
Prof. PhDr. Mária Kohútová, CSc.
PhDr. Titus Kolník, DrSc.

PhDr. Eva Kolníková, DrSc.
Prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.
Doc. PhDr. Ján Lukačka, CSc.
PhDr. Anna Magdolenová, CSc.
Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc.
Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.
PhDr. Peter Mulík, PhD.
Prof. PhDr. Šimon Ondruš, DrSc.
Prof. PhDr. Michal Otčenáš, CSc.
Prof. PhDr. Ivor Ripka, DrSc.
Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.
Prof. PhDr. Vincent Sedlák, CSc.
PhDr. Július Sopko, DrSc.
PhDr. Ján Tibenský, DrSc.
Prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc.
Doc. PhDr. Peter Žeňuch, CSc.

Slovensko vstúpilo do Európskej únie v čase, keď hrubý domáci produkt na obyvateľa, meraný v parite kúpnej sily, dosahoval 48 percent priemeru vtedajších 15 krajín uvedeného zoskupenia. Dôvody tohto nepriaznivého stavu pretrvávajú aj po viac ako dvoch rokoch po vstupe do EÚ. Príčinou je sociálno-ekonomická situácia zaostávajúcich regiónov. Vyznačujú sa viacerými faktormi. Nevýhovujúci pomer medzi obyvateľstvom v ekonomicky aktívnom a postprodukčnom veku. Nižšia vzdelanostná úroveň a vyššia miera nezamestnanosti. Nízky počet voľných pracovných miest a vysoký podiel poberačov dávok v hmotnej núdzi. Dochádza pritom k migrácii obyvateľov, ktorí spĺňajú kvalifikačné predpoklady, potrebné na uplatnenie na trhu práce. Dôsledkom je záporný migračný prírastok. Z etnicko-kultúrneho hľadiska sa štruktúra obyvateľstva v zaostávajúcich regiónoch vyznačuje vysokým zastúpením rómskej populácie.

„Priestorový aspekt chudoby sa však neobjavuje len na regionálnej úrovni. Podobne prehlbujúcu sa polarizáciu a fragmentáciu spoločnosti odrážajú aj rozdiely medzi mestom a dedinou (rurálnym a urbánnym priestorom) a rozdiely vo vnútri jednotlivých obcí. Rurálne oblasti boli dlhodobo zdrojom ľudí a surovín pre mesto. V (post)transformačnom období sa stáva vidiek a *rurálny priestor* oveľa zraniteľnejším a mnohonásobne postihnutým.“

Podľa kvalifikovaných prognóz bude na vidieku do roku 2013 prevyšovať ponuka pracovných síl nad dopytom. „Trh práce bude len čiastočne reagovať na ponuku špecifickej štruktúry pracovnej sily a bude i naďalej presýtený ponukou menej kvalifikovaných, manuálnych profesií a málo adaptabilnou štruktúrou etnických minorít. Táto štruktúrna de-

formácia pracovnej sily je fenomén, ktorý sa dá odstraňovať len postupne, cieľnými systémovými zmenami s dlhodobým efektom.“

Štruktúrna politika sa v záujme vyrovnávania regionálnych rozdielov, ale i oživenia rurálneho prostredia musí zameriavať na oblasť ľudských zdrojov, zvyšovanie podnikateľskej a priestorovej konkurencieschopnosti, ale aj na podporu pôdohospodárstva. Z hľadiska

Vyrovnávanie regionálnych rozdielov a podpora vidieka

rozvoja regiónov a konkurencieschopnosti je osobitne dôležité napĺňanie priorít Národného strategického referenčného rámca (NSRR) a príslušných operačných programov. OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast a jeho prioritná os *Inovácie a rast konkurencieschopnosti* v opatrení 1.2 *Podpora spoločných služieb pre podnikateľov* uvádza revitalizáciu hnedých parkov, kúpu pozemkov, výstavbu a budovanie hmotnej infraštruktúry (budovy, prestavby, technologické priestory vrátane sietí). Tretia prioritná os spomínaného operačného programu – Cestovný ruch – v opatrení 3.1 *Podpora podnikateľských aktivít v cestovnom ruchu* uvádza obnovu kúpeľníctva, doplnkových a športových služieb, kúpalísk, lyžiarskych lanoviek a vlekov, ale aj rekonštrukciu kultúrnych a historických diel.³

Bezprostredné oživenie vidieckeho priestoru je spojené k podporou poľnohospodárstva. V roku 2008 bude môcť rezort pôdohospodárstva (aj vďaka prostriedkom z eurofondov) realizovať priame platby vo výške 80 percent priemeru v krajinách Európskej únie. Na podporu rastlinnej a živočíšnej výroby získa okolo 10 mld. korún a spolu s ďalšími plat-

bami to bude takmer 26 miliárd. Vyššie platby majú prispieť k stabilizácii živočíšnej výroby, ktorá bola v predchádzajúcich volebných obdobiach zanedbávaná. Zohľadňuje sa aj výrobná funkcia agrosektora, ktorý sa podieľa na produkcii biopalív. Úvahy o tom, že schválený štátny rozpočet na rok 2008 dáva priestor na údajné prejedanie finančných prostriedkov v agrosektore na úkor podpory vedomostnej spoločnosti sú založené na nedostatočnom poznaní reálnych potrieb Slovenska. Oblasť pôdohospodárstva má bezprostredný vplyv na život vo vidieckych osídleniach. V roku 2000 žilo na vidieku takmer 44 percent obyvateľov Slovenska.

Poľnohospodárstvo a jeho podpora predstavuje jeden z faktorov, ktoré môžu prispieť rozvoju vidieka. Z hľadiska vyrovnávania regionálnych rozdielov bude dôležité naplniť priority Národného strategického referenčného rámca pre ciele *Konvergenca* a *Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť*, ako aj horizontálne priority: Zvýšenie zamestnanosti a vzdelanostnej úrovne marginalizovaných rómskych komunít a zlepšenie ich životných podmienok; Zabezpečiť rovnosť príležitostí pre všetkých a predchádzanie všetkým formám diskriminácie; Zabezpečenie environmentálnej, ekonomickej a sociálnej udržateľnosti ekonomického rastu; Rozvoj inkluzívnej informačnej spoločnosti. NSRR je základný dokument SR pre využívanie fondov Európskej únie v rokoch 2007 – 2013.

POZNÁMKY

1. Džambazovič, R.: Priestorové aspekty chudoby a priestorového vylúčenia. In.: Sociológia, r. 39, č. 5/2007, s. 440 – 441
2. Buchta, S.: Možnosti a perspektívy riešenia vidieckej zamestnanosti. In.: Sociológia, r. 39, č. 2/2007, s. 131
3. Národný strategický referenčný rámec na roky 2007 – 2013. In.: <http://www.build.gov.sk>, 11.12. 2007

MARIÁN KLENKO

Pätnásť rokov obnovennej štátnosti

(Dokončenie z 1. strany)

A len tak žije a môže žiť dôstojne spolu s inými v rodine, v národe i v štáte. Ako ľudia sme bytosti ducha. Dnes je nevyhnutné to pripomenúť.

Človek nie je súčasťou prírody ako zvierat. Človek je viac, omnoho viac, viac než záhada. Človek je tajomstvom tohto sveta. Naše oči prezrádajú že sme viac ako telo. Sme dom v ktorom sa svieti a v ktorom ktosi prebýva. Človek je živá osoba, ktorá niekam kráča. V ľudskej spoločnosti má byť všetko sústredené na to, aby sa dalo žiť každému človekovi na ceste do večnosti. V tomto svetle by sme mali riešiť a rozvíjať život vo všetkých jeho oblastiach.

O tomto všetkom nám hovorí čosi podstatné kresťanstvo. Zahraničný pozorovateľ nášho života vystihol, že v slovenskej spoločnosti po stáročia jestvuje základná inštitúcia, ktorá má veľkú zásluhu na tom, že Slováci prežili a sformovali sa ako kultúrny národ. Touto inštitúciou bola cirkev – katolícka i evan-

jelická. Slováci obidve pokladajú za svoje. Za svojich sú dodnes pokladaní Moyses a Kuzmány, Hlinka i Rázus. Zdravá a života schopná cirkev, jedna i druhá, vždy tvorili súčasť slovenskej kultúry. Boli po stáročia pre Slovákov národotvornou silou. Veľmi dlhý čas jedinou silou.

Katolícka cirkev rozhodnutím Ríma a zriadením slovenskej cirkevnej provincie roku 1977 spečatila natrvalo hranice Slovenskej republiky.

Cirkev bráni človeka, rodinu i národ. Svojím výchovným pôsobením je oporou národa i štátu. Aj svojimi modlitbami v chrámoch a rodinách celého Slovenska. Modlí sa aj v dnešný deň: Bože, žehnaj slovenský národ i všetkých občanov Slovenskej republiky s jej národnosťami. A nám všetkým pomáhaj, aby sme boli tvorivými ľuďmi dobrej vôle.

Kardinál JÁN CHRZOSTOM KOREC
Prejav prednesený na 15. výročie obnovenia Slovenskej republiky
Martin 2. januára 2008



Kresba: Andrej Mišanek

Pokyny pre prispievateľov

Prosíme našich autorov, aby nám boli nápomocní a dodržiavali aspoň niekoľko nasledujúcich pokynov:

● Príspevky, ktoré ponúkate na uverejnenie, píšete na počítači vo formáte word bez akýchkoľvek grafických úprav (nepoužívajte rámčeky ani nijaké iné zvýraznenia textu). Ak chcete zvýrazniť odstavce, nepoužívajte medzerovník, ale tabulátor. Medzi slovami stláčajte medzerovník iba raz. Nedávajte medzi slová v zátvorkách a zátvorku medzeru. Nepoužívajte viac druhov písma.

● Príspevky posielajte výlučne v elektronickej podobe na e-mail redakcia@kultura-fb.sk ako prílohu e-mailu, nie vo formáte txt, alebo poštou na diskete, prípadne na cd nošiči na adresu redakcie Sološnická 41, 841 05 Bratislava.

● Ak posielate príspevky poštou, neposielajte ich doporučene.

● Príspevky napísané na písacom stroji nám vôbec neposielajte. Redakcia nie je vybavená na prepis článkov do elektronickej podoby.

● Pri písaní článkov pamätajte na ilustračný materiál. Nezabudnite preto dodať redakcii potrebné kresby, snímky, dokumenty a pod.

● Ak posielate snímky v elektronickej podobe, musia mať pri dostatočnom rozmere hustotu bodov minimálne 300 dpi (radšej viac) a musia tvoriť prílohu e-mailu. V bežnom digitálnom fotoaparáte je hustota bodov nastavená len na 72 dpi. Snímky v nijakom prípade nevkladajte do textu. Snímky prevzaté z internetu nie sú vhodné na publikovanie v časopise.

Prerednávnom aj slovenskými médiami prebehla stručná správa o tom, že kdesi v Arktíde má byť na základe odporúčani vedcov vybudovaná akási banka či sklad semien a že jej výstavbu sa rozhodli finančne podporiť o. i. aj Bill Gates a Rokkefeller. Nič bližšie sme sa však už z našich médií nedozvedeli a ani naši zelení „komínolezci“ a „ochrancovia Tatier“ – v iných prípadoch veľmi aktívni a výreční – tentoraz nezaujali k udalosti žiadne stanovisko. Pravda, Arktída je od Bratislavy nepomerne ďalej ako napríklad Jaslovské Bohunice, či Tatry s lykožrútni.

Svet však iniciatívu dobrodincov rozhodne neprešiel bez povšimnutia. Napríklad F. William Engdahl jej venoval celý článok s názvom „Bill Gates, Rockefeller a veľikáni biogenetiky vedia čosi, čo my nevieme“, ktorý bol uverejnený 4. 12. 2007 v Global Research. Uvádza v ňom zaujímavé skutočnosti, ktoré si zaslúžia vari aj pozornosť slovenského čitateľa.

Bill Gates je podľa neho mimoriadne pracovitý a talentovaný človek. Ostatne, to je o ňom všeobecne známe, veď ako inak by bol mohol byť tento dnes iba 52-ročný muž (* 28. 10. 1955) už v r. 1995 najbohatším mužom našej planéty? Už ako štrnásťročný začal programovať a keď dosiahol vek dvadsať rokov založil spoločnosť Microsoft. Bolo to ešte počas jeho štúdií na Harvarde. Odtvdy iba bohatne. V r. 2006 sa rozhodol sústrediť svoju výnimočnú energiu na dobročinnosť a plne sa venovať Nadácii Bill a Melinda Gates, ktorej dal do vienka nie menej ako 34.6 mld USD. Táto nadácia je najbohatšia na svete a skutočne sa činí, keď podľa dostupných prameňov utráca ročne na dobročinné projekty po celom svete okolo 1,5 mld USD. Engdahl poznamenáva, že je to preto, lebo táto „dobročinnosť“ je oslobodená od daní. Nuž ktovie, vari netreba hneď za všetkým vidieť iba kšefty.

Nadácia Gatesovcov okrem toho, že je aj tak veľmi bohatá, získala r. 2006 impozantný dar v hodnote asi 37,4 mld USD. Tento dar predstavovali akcie Berkshire Hathaway a do nadácie ich „umiestnil“ Billov priateľ a dnes už aj spoločník, megainvestor Warren Buffett, druhý najbohatší muž planéty, ako uvádza časopis Forbes a predseda správnej rady vyššie uvedenej spoločnosti. Nie je nezaujímavé, že ako uvádza Engdahl, na svoje aktivity nadácia B. & M. Gates má k dispozícii ročne sumu porovnateľnú s ročným rozpočtom Svetovej zdravotníckej organizácie OSN.

Z množstva projektov financovaných nadáciou vzbudzuje v súčasnosti vari najväčšiu pozornosť odborníkov i verejnosti práve projekt výstavby banky semien v Arktíde. Z viacerých dôvodov. Napríklad, na jeho realizácii sa finančne spolu s Gatesom podieľa aj Rockefellerova nadácia, spoločnosť Monsanto Corporation, nadácia Syngenta a nórska vláda. Má sa realizovať „Pánu Bohu za chrbtom“, na jednom z najodľahlejších kútov sveta, na ostrove Spitzberg, ktorý patrí k súostroviu Svalbard (Nórsko), na mieste vzdialenom cca 1 100 km od severného pólu a jeho oficiálny názov je „Globálna komora semien Svalbard na nórskom ostrove Spitzberg“. Má však už aj iné pomenovania, napríklad „Banka semien dňa posledného súdu“. Je to asi výstižnejšie pomenovanie, ak uvážime, že v nedobytej, každému zemetraseniu a inému neželanému pôsobeniu bezpečne odolávajúcej „komore“ majú byť umiestnené v dostatočnom množstve „vzorky“ semien všetkých na zemi jestvujúcich rastlín. Vnútorne prostredie komory musí byť také, aby bola kvalita semien trvalo zachovaná v 100% stave. Komora semien je situovaná do vnútra pohoria na Spitzbergoch, blízko dedinky Longyearbyen. Má v nej byť uskladnených okolo troch miliónov rôznych druhov

JOZEF HLUŠEK

Sú Bill Gates a Rockefellerovci skutoční dobrodinci ľudstva?

Filantropia, ktorá vzbudzuje obavy

semien z celého sveta, aby - podľa zverejneného komuniké - „rôznorodosť kultivarov mohla byť zakonzervovaná pre budúcnosť“. V komore nebude prípustná po celú dobu jej existencie ľudská prítomnosť.

Toľko k uverejneným informáciám o komore semien. Engdahl však kladie ďalšie veľmi dôležité otázky ako napríklad: Tlačové komuniké sponzorov projektu deklarovalo: *‘aby rôznosť kultivarov mohla byť zakonzervovaná pre budúcnosť’*. Akú budúcnosť tušia a či predvídajú „patróni“ banky semien? Čo by malo ohroziť globálnu disponibilitu súčasných semien, z ktorých takmer všetky sú už dobre chránené v bankách semien po celom svete? A dodáva: Vždy, keď sa združujú Bill Gates, Rockefellerova nadácia, Monsanto a Syngenta do spoločného projektu, oplatí sa skúmať vec trochu hlbšie, pozrieť sa širšie a ďalej, tentoraz od Spitzberských útesov. A objavíme niektoré fascinujúce veci.

Veľmi významnou ak nie najvýznamnejšou skutočnosťou je, že o výstavbe komory so semenami dňa posledného súdu sa zhodli okrem Nórov a nadácie Billa & Melindy Gatesovej aj DuPont/Pioneer Hi-Bred7, americký gigant v agroobchode a jeden z najväčších svetových vlastníkov patentom chránených geneticky modifikovaných semien (OGM); Syngenta, významná medzinárodná spoločnosť obchodujúca so semenami a agrochémiami, ktorá má svoje sídlo vo Švajčiarsku, prostredníctvom svojej nadácie Syngenta; Rockefellerova nadácia, súkromné zoskupenie, ktoré už od sedemdesiatych rokov kredovalo „genetickú revolúciu“ investovaním viac ako 100 mil. dolárov do tohto podniku so semenami; CGIAR8, globálna sieť tvorená Rockefellerovou nadáciou, aby podporovala jeho ideál genetickej čistoty prostredníctvom zmien v pôdohospodárstve.

Engdahl píše, že už r. 1960 Rockefellerova nadácia, Rada pre rozvoj poľnohospodárstva Johna D. Rockefellera III. a Fordova nadácia vytvorili Medzinárodný inštitút pre výskum ryže (IRRI) v Los Baños9 na Filipínach. V r. 1971 IRRI Rockefellerovej nadácie spoločne s Medzinárodným strediskom šľachtenia kukurice a pšenice so sídlom v Mexiku a ďalšími dvoma medzinárodnými výskumnými strediskami vytvorenými Rockefellerom a Fordovou nadáciou, IITA pre tropické poľnohospodárstvo v Nigérii a IRRI pre ryžu na Filipínach, sa spojili s cieľom vytvoriť Globálnu konzultačnú skupinu na medzinárodný výskum poľnohospodárstva (CGIAR).

CGIAR bola vytváraná na sérii súkromných konferencií, ktoré sa konali v konferenčnom stredisku Rockefellerovej nadácie v mestečku Bellagio v severnom Taliansku. Kľúčovými osobami na týchto konferenciách boli George Harrar z Rockefellerovej nadácie, Forrest Hill z Fordovej nadácie, Robert McNamara, v tom čase pôsobiaci vo Svetovej banke a Maurice Strong, organizátor pre životné prostredie rodiny Rockefellerovcov, ktorý ako pomyšelný komisár Rockefellerovej nadácie organizoval Konferenciu OSN o životnom prostredí v Štokholme v r. 1972 a desaťročia tvoril tú časť zamerania nadácie, ktorá dostala pomenovanie „The Project“ a ktorej cieľom bolo zapojiť vedu do služieb eugeniky, ohavnej verzie vedy o rasovej čistote.

Aby si zabezpečila maximálny

vplyv CGIAR, inkorporovala do FAO (organizácia OSN pre poľnohospodárstvo a výživu) „Program rozvoja OSN“ Svetovej banky. Preto prostredníctvom starostlivo plánovaného nátlaku bola Rockefellerova nadácia už začiatkom sedemdesiatych rokov schopná vytvárať globálnu poľnohospodársku politiku. A tak to robila. CGIAR zabezpečoval tiež, že významní vedci v oblasti pôdohospodárstva a agrónovia z Treťieho sveta získavali v USA veľkorysé študijné štipendiá od Rockefellera a Fordovej nadácie, aby im tieto pobyty pomohli zvládnuť predstavy o modernej agroprodukcii a agroobchodovaní. Po návrate do vlasti sa z týchto vedcov stávali užitoční podporovatelia a lobisti amerického agrobiznisu a špeciálne „Genetickej revolúcie“ OGM v rozvojových štátoch, rozširovaním pestovania geneticky upravovaných plodín. Vraj v mene vedy a efektívneho pôdohospodárstva voľného trhu.

V týchto súvislostiach sa Banka semien Svalbard zdá skutočne zaujímavá. Engdahl uvádza, že „The Project“ Rockefellerovej nadácie na využitie eugeniky, neskôr prekrstenej na genetiku, mal vedecky zdôvodniť a ospravedlniť krevovanie geneticky modifikovanej nadradenej rasy. Teda na tom, čo „v hneďom“ propagoval Hitler, ktorý hovorieval o árijskej vyššej rase, ktorej dejinným poslaním mala byť vláda svetu, údajne pracovala aj Rockefellerova nadácia. Okrem toho, podľa Engdhla, bola Hitlerova eugenika financovaná vo významnej miere práve tou Rockefellerovou nadáciou, ktorá sa v súčasnosti podieľa na výstavbe nedobytej komory semien súdneho dňa, aby zachránila vzorky každého semienka našej planéty.

Je to vskutku zvláštne.

Rockefellerova nadácia, píše ďalej Engdahl, vytvorila pseudovedeckú disciplínu molekulárnej biológie v jej nefútoštnom výskume možnosti redukcie ľudského života do „sekvencií jasne definovateľných génov“, ktoré by potom mohli byť modifikované s cieľom ľubovoľne meniť ľudské typy. Hitlerovi vedci, eugenici, z ktorých mnohí boli po vojne tajne dopravení do USA, aby tam pokračovali vo svojich výskumoch v oblasti eugeniky, vytvorili veľkú časť práce, ktorá sa stala základom genetického inžinierstva rôznych foriem života a ktorú, ako už bolo uvedené, veľkej miere otvorene podporovala Rockefellerova nadácia veľkorysými subvenciami ešte aj počas trvania Tretej ríše.

Táto nadácia vytvorila tiež tzv. „Zelenú revolúciu“. Jej proklamovaným cieľom bolo skončiť s hladom vo svete. Na programe „Zelenej revolúcie“ sa dohodli už v r.1946 Nelson Rockefeller a dlhoročný tajomník pre Poľnohospodárstvo podľa Novej zmluvy (New Deal) a zakladateľ Pioneer Hi-Bred Seed Company, Henry Wallace. Ukázalo sa však, že „Zelená revolúcia“ poslúžila väčšmi na vybudovanie medzinárodného agrotrhu pod kuratelou USA, ako na odstránenie hladu a potvrdila platnosť Kissingerovho výroku vysloveného až o cca štvrtstoročie neskôr, v sedemdesiatych rokoch minulého storočia: „Keď kontrolujete ropu, kontrolujete aj krajinu, ak však máte kontrolu nad potravinami, máte pod kontrolou celú populáciu.“

Zelená revolúcia priniesla do pôdohospodárstva predovšetkým používanie pesticídov a herbicídov a súčasne sa začali používať vybrané semená (kultivary), čo síce spočiatku zvýšilo

výnosy, no čoskoro v dôsledku zamoženia pôd došlo k ich opätovnému zníženiu, pričom škody napáchané na životnom prostredí sú dlhodobo neodstrániteľné. Ďalším jej „prínosom“ bolo, že všade, kam prenikla, vytvorila podmienky na spriemyslenie pôdohospodárstva. Táto skutočnosť, najmä v krajinách III. sveta, spôsobovala nadbytok pracovnej sily na vidieku, jeho vyľudňovanie a odchod veľkého množstva ľudí do miest. Tam si však nízko kvalifikovaná pracovná sila nemohla nájsť uplatnenie a vytvoriť si dôstojné životné podmienky, a tak na okrajoch veľkých mestských aglomerácií začali vznikať celé štvrte chatrčí, tzv. slumy, v ktorých žijú a rodia sa ľudia bez perspektívy.

Rockefellerovci spoločne s Gatesovou nadáciou súčasne s financovaním „banky semien dňa posledného súdu“ sú dnes pripravení investovať svoje milióny aj do projektu s názvom „Spojenectvo za zelenú revolúciu v Afrike“ (AGRA), za čo im v júni 2007 dokonca poďakoval Kofi Annan exgenerálny tajomník OSN, ktorý sa stal dokonca prezidentom generálnej rady AGRA. Je jasné, že tomuto „spojenectvu“ ide predovšetkým o rozširovanie geneticky modifikovaných poľnohospodárskych plodín na africký kontinent. Je teda namieste pýtať sa, čo vlastne vedie Rockefellerovu nadáciu, Billa Gatesa a ostatných k tomu, aby investovali desiatky miliónov dolárov do výstavby komory semien v Svalbarde za účelom „uchovania pôvodnej rozmanitosti“ semien? Celkom isto operácia Svalbard a zainteresovaní ľudia si pamätajú najhoršie katastrofické vízie z filmu „The Andromeda Strain“ (v slovenčine „Smrť Andromeda“), v ktorom smrteľný vírus mimozemského pôvodu ohrozuje existenciu ľudstva. Projekt Svalbard bude riadiť organizácia nazývaná „Svetová nadácia za rôznosť plodín“ (GCDT). Táto organizácia bola založená FAO a Biodiversity International, ktorá sa v minulosti volala „Instituto internacional de Investigacion Genética de Plantas“ (Medzinárodný inštitút pre genetický výskum rastlín) a bola odnožou nám už známej CGIAR.

Svetová nadácia za rôznosť plodín má svoje sídlo v Ríme. Jej správnej rade predsedá Margaret Catley-Carlson, Kanaďanka, ktorá je tiež členkou rady Group Suez Lyonnaise des Eaux, jednej z najväčších súkromných vodárenských spoločností na svete (má účasť v maďarských a asi aj v slovenských vodárenských spoločnostiach). Okrem toho bola do r. 1998 predsedníčka Population Council, organizácie, ktorá bola založená v New Yorku v r. 1952 s cieľom usmerňovať rast obyvateľstva, tzn. mala pokračovať v programe eugeniky Rockefellerovcov, ktorý mal pod krycím názvom „rodinné plánovanie“ podporovať antikoncepciu a sterilizáciu v rozvojových krajinách.

Ďalšími členmi Rady GCDT sú Lewis Coleman, prezident správnej rady Northrup Grumman Corporation, zbrojárskej spoločnosti, ktorá je jedným z hlavných dodávateľov Pentagonu.

Jorio Dauster z Brazílie je za prezidenta správnej rady Brasil Ecodiesel. Je exveľvyslancom Brazílie pri EÚ a šéfvýjednávačom v otázkach zahraničného dlhu Brazílie. Ako koordinátor Projektu modernizácie sústavy noriem patentových práv, včlenil do nej legalizáciu patentov o geneticky modifikova-

ných semenách, hoci to až dovtedy bolo používanie takýchto semien brazílskymi zákonmi zakázané.

I ďalší členovia rady, Cary Fowler z Nórska, Dr. Mangala Rai z Indie majú patričnú kvalifikáciu v odbore, veď sú bývalými členovia CGIAR.

Prečo teda Gates a Rockefellerova nadácia spoločne s najvýznamnejšími genetickými agroobchodu s geneticky modifikovanými semenami a plodinami, DuPont a Syngenta, spoločne s CGIAR stavajú komoru semien na Svalbarde? A kto predovšetkým používa podobné banky semien v súčasnosti? Samozrejme, šľachtitelia a výskumníci rastlín a tí sú v súčasnosti sústredení v už spomínaných spoločnostiach, ktoré vyvíjali a rozširovali aj také vynálezy ako dioxíny, PCB, Agent pomaranč a ktoré počas desaťročí utajovali existenciu zjavných karcinogénnych alebo iných pre ľudské zdravie závažných dôsledkov používania týchto chemikálií. Engdahl dokonca tvrdí, že blokovali informácie vedcov o tom, že glyfosfát, ktorý je základným prvkom v herbicide spoločnosti Monsanto, Roundup, je pri kontakte s pitnou vodou toxický. Tento herbicíd je pritom začlenený do predaja väčšiny genetickej modifikovaných semien spoločnosti Monsanto. Uvádza, že Dánsko glyfosfát zakázalo už v r.2003 po tom, ako sa potvrdilo, že kontaminoval všetky podzemné vody v krajine.

Rôznosť semien, ktoré sú uskladnené v genetických bankách semien, je základom na kultiváciu rastlín a veľkú časť základného biologického výskumu. FAO odhaduje, že v súčasnosti na svete jestvuje okolo 1400 bánk semien. Najviac ich je v USA, pod správou vlády. Ďalšie veľké banky semien sú v Číne, Rusku, Japonsku, Južnej Kórei, Nemecku a Kanade. Taktiež CGIAR disponuje celým reťazcom bánk semien rozmiestnených po celom svete. Opäť vyvstáva otázka, prečo ešte ďalšia na Svalbarde? Nemôže náhodou rozširovanie geneticky upravených (patentovaných) semien do väčšiny základných kultivarov potrebných pre výživu ľudí, ako sú ryža, kukurica, obilie a sója, byť v konečnom dôsledku použité tým najhrôzostrašnejším spôsobom v biologickej vojne?

Na podporu svojej obavy Engdahl cituje profesora Francisa Boylea, ktorý koncipoval v r.1989 legislatívu o boji proti terorizmu s biologickými zbraňami a ktorá bola schválená Kongresom USA a je zákonom: „*Pentagon sa pripravuje, aby bola umožnená biologická vojna a aby ju vyhral bez toho, aby to verejnosť vedela a mohla skúmať*“. Boyle dodáva, že iba v r. 2001-2004 federálna vláda USA vydala 14,5 mld dolárov do civilných prác, ktoré súviseli s biologickou vojnou. V súvislosti s tým Richard Ebright, biológ na štátnej Rutgers univerzite (New Jersey, USA) odhaduje, že v USA viac ako 300 vedec-kých inštitútov a asi 12 000 jedincov má prístup k patogénom vhodným na biologickú vojnu. A profesor biológie MIT (Massachusetts Institute of Technology) Jonathan King zasa hovorí, že rastúce programy bioteroru predstavujú významné nebezpečenstvo už pre našu populáciu. Dodáva: „Zatiaľ také programy sú vždy nazývané ako obranné, no s biologickými zbraňami programy defenzívne i ofenzívne sa takmer úplne prekrývajú“.

Na základe uvedených faktov je teda pochopiteľné, že mnohí informovaní ľudia sa so znepokojením a naliehavo pýtajú *Billa Gatesa a Rockefellerovej nadácie* na pravý dôvod ich filantropického záujmu o záchranu pôvodných druhov rastlinstva našej planéty v „*Banke semien dňa posledného súdu na Svalbarde*“. Nepredstavujú náhodou geneticky upravované plodiny už dnes biologickú zbraň, ktorá sa vymyká spod kontroly? Nie je založená ich filantropia práve na tom, že o hrozbe takéhoto nebezpečenstva vedia čosi viac ako my, ostatní smrteľníci?

1. V dňoch 2. a 3. júna 2006 sa vo Vatikáne konala medzinárodná konferencia na tému *Boj proti korupcii*, ktorú zorganizovala Pápežská rada pre mier a spravodlivosť. Zúčastnili sa na nej vysokopostavení úradníci z medzinárodných organizácií, vedci a intelektuáli, veľvyslanci pri Svätej stolici, profesori a experti. Ako povedal kardinál Renato Raffaele Martino¹, cieľom konferencie bolo lepšie spoznať fenomén korupcie, určiť najlepšie metódy boja proti nej a objasniť to, ako k tomuto boju môže prispieť Cirkev. Účastníkom pomohli urobiť si predstavu o korupcii mnohí významní rečníci. Hovorili o tom, čo treba robiť, aby bola potlačená na svetovej úrovni (Antonio Maria Costa)², v súkromnom sektore (François Vincke)³, vo verejnom sektore (David Hall)⁴, v občianskej spoločnosti (Jong-Sung You)⁵, v bohatých a chudobných krajinách (Eva Joly)⁶, pričom niektorí zdôraznili tvrdý dopad tohto javu na chudobných ľudí vo svete (Cobus de Swardt)⁷ a charakteristické črty korupčnej kultúry (Paul Wolfowitz)⁸. Jeho Eminencia msgr. Giampaolo Crepaldi⁹ predstavil hlavné línie sociálnej doktríny Cirkvi, ktoré sa týkajú práve tejto témy.

2. *Fenomén korupcie existoval vždy, ale medzinárodná komunita ho vzala na vedomie len pred niekoľkými rokmi.* Väčšina dohôdov proti korupcii a akčných plánov, ktoré podpísali jednotlivé štáty alebo skupiny štátov, medzinárodné organizácie pôsobiace na poli medzinárodného obchodu, reglementácie transakcií a zvlášť financií, pochádza totiž z posledných troch desaťročí. To poukazuje nielen na to, že korupcia sa stala výrazným javom, ale aj na to, že sa jej negatívne hodnotenie šíri na svetovej úrovni a ľudia si uvedomujú, že je potrebné proti nej bojovať. Za týmto účelom vznikli nástroje pre empirickú analýzu a kvantitatívne hodnotenie korupcie. Tie nám umožňujú lepšie spoznať dynamiku nezákonnej praxi, ktorá je s korupciou spojená. Vďaka nim máme k dispozícii adekvátnejšie prostriedky nielen právnej a represívnej povahy, ktorými možno proti týmto javom bojovať. Tento nedávny obrat vyvolali predovšetkým dve veľké dejinné udalosti. Prvou udalosťou je zánik ideologických blokov po roku 1989 a druhým je globalizácia informácií. Obidva procesy prispeli k väčšiemu zviditeľneniu korupcie a k tomu, že začala vstupovať do povedomia verejnej mienky. Otvorenie hraníc následkom globalizácie umožnilo ľahšie šírenie korupcie ako kedysi, ale zároveň toto otvorenie ponúka lepšie možnosti boja proti nej prostredníctvom užšej a koordinovanejšej medzinárodnej spolupráce.

3. *Korupcia je jav, ktorý nepozná politické a geografické hranice.* Je prítomná v bohatých aj v chudobných krajinách. Je ťažké presne stanoviť rozsah korupčnej ekonomiky. Ohľadom tejto témy sa údaje často rozchádzajú. V každom prípade však ide o obrovské zdroje, ktoré sú odoberané ekonomike, výrobe a sociálnej politike. Cenu za to platia občania, lebo za korupciu sa platí finančnými prostriedkami, ktoré neboli použité na ich legitímny cieľ.

Korupcia je prítomná vo všetkých spoločenských oblastiach: nemožno ju pripisovať len ekonomickým subjektom alebo verejným predstaviteľom. Dotýka sa aj občianskej spoločnosti. Je to jav, ktorý sa týka jednotlivých štátov, ale aj medzinárodných organizácií.

Korupciu podporuje nedostatočná transparentnosť v medzinárodnom finančníctve, existencia daňových rajov a nepriepasť medzi úrovňami boja proti korupcii, ktoré sa často obmedzujú len na jeden štát, a v neposlednom rade aj pole činnosti aktérov korupcie, ktoré je zvyčajne nadštátne a medzinárodné. Takisto ju podporuje nedostatočná spolupráca medzi štátmi v oblasti boja proti korupcii, priveľká rôznorodosť legislatívnych noriem rôznych právnych systémov, malý záujem tlačových orgánov o javy korupcie v niektorých častiach sveta a chýbajúca demokracia v niektorých krajinách. Bez slobodnej tlače, kontrolných a

JOZEF M. RYDLO

Nóta Pápežskej rady pre spravodlivosť a pokoj

Boj proti korupcii

Boj proti korupcii – tak sa nazýva nóta zostavená z dokumentov Pápežskej rady pre spravodlivosť a pokoj, ktorú nedávno prezentovalo úradné vydavateľstvo Svätej stolice Libreria Editrice Vaticana. Dlhoočakávaná publikácia zhŕňa výsledky prác medzinárodných expertov a diplomatov z rozličných krajín na konferencii, ktorá sa konala v júni 2006. „Fenomén korupcie sa týka bohatých aj chudobných krajín, bez ohľadu na politické a geografické hranice,“ konštatuje sa vo vyhlásení pápežskej rady. „Spôsobuje krajinám aj národom materiálne škody, avšak ešte vážnejšie dôsledky má na kvalitatívnu a ľudskú dimenziu spoločenského života.“ Ako pápežská rada ďalej konštatuje v úvodnom texte, „korupcia preniká všetky spoločenské oblasti a nemôžeme ju prisudzovať iba verejným činiteľom a zamestnancom ekonomickej sféry. Podporuje ju mizivá transparentnosť medziná-

transparentných demokratických mechanizmov sa korupcia šíri ľahšie.

Korupcia v dnešnej dobe vyvoláva obavy, lebo je prepojená s obchodom s omamnými látkami, s praním špinavých peňazí, s nelegálnym obchodom so zbraňami a s inými formami zločinnosti.

4. *Korupcia síce spôsobuje závažné škody z materiálneho hľadiska a znamená obrovskú záťaž pre ekonomický rast, avšak ešte negatívnejšie dopady má na nehmotné blaho, ktoré je užšie spojené s kvalitatívnou a ľudskou dimenziou spoločenského života.* Ako učí *Prehľad sociálnej doktríny Cirkvi*, „politická korupcia naruša správne fungovanie štátu, negatívne vplyva na vzťah medzi vládnucimi a ovládanými, vyvoláva rastúcu nedôveru k verejným inštitúciám a tým postupne spôsobuje nezaujem občanov o politiku a jej predstaviteľov, čo vedie k oslabeniu inštitúcií“ (č. 411).

Opisujú sa tu veľmi jasné a empiricky dokázané prepojenia medzi korupciou a chýbajúcou kultúrou, medzi korupciou a hranicami funkčnosti inštitučného systému, medzi korupciou a ukazovateľom ľudského rozvoja, medzi korupciou a sociálnou nespravodlivosťou. Nejde len o proces, ktorý oslabuje hospodársky systém: korupcia zabraňuje spoločenskému postupu a spôsobuje, že spoločnosť je nespravodlivá a uzavretá.

5. *Podľa Cirkvi je korupcia veľmi závažným faktom, ktorý deformuje politické systémy.* Týmto spôsobom ju odsudzuje *Prehľad sociálnej doktríny Cirkvi*: „Korupcia skresľuje už v základe úlohu zastupujúcich inštitúcií, lebo ich využíva ako terén pre politické výmeny medzi klientelistickými žiadosťami a službami vládnúcich. Takto výber politiky podporujú úzke ciele tých, ktorí majú prostriedky na jeho ovplyvnenie, a zabraňujú uskutočneniu verejného blaha pre všetkých občanov“ (n. 411). Korupciu treba zaradiť medzi príčiny, ktoré vo veľkej miere spôsobujú nedostatkový rozvoj a chudobu“ (č. 477). Niekedy je prítomná v samotných procesoch pomoci pre chudobné krajiny.

Korupcia odoberá národom hlavné spoločné blaho, a to zákonnosť: dodržiavanie predpisov, správne fungovanie ekonomických a politických inštitúcií, transparentnosť. Zákonnosť je skutočne *verejné blaho*, ktoré majú využívať všetci. Je jedným z kľúčov pre rozvoj, lebo umožňuje stanoviť správne vzťahy medzi spoločnosťou, ekonomikou a politikou, a tak stanoviť rámec dôvery, do ktorého sa začleňuje ekonomická aktivita. Keďže je to „verejné blaho“, musia ho podporovať a šíriť všetci: všetky národy majú naň právo. Medzi vecami, na ktoré má človek právo, sa nachádza aj zákonnosť. Prax a kultúra zákonnosti musia nahradiť prax a kultúru korupcie.

6. *K potlačaniu korupcie prispieva prechod od totalitnej spoločnosti k demokratickej spoločnosti, od uzavretej spoločnosti k otvorenej spoločnosti, od vertikálnej spoločnosti k horizontálnej spoločnosti, od centralistickej spoločnosti k participatívnej spoločnosti.* Nie je však zaručené, že tieto prechody au-

rodného finančníctva, existencia daňových rajov a nejednota foriem boja proti nej, často uzavretých v hraniciach jednotlivých štátov, kým aktéri samotnej korupcie pracujú v nadštátnom, medzinárodnom rámci.“ Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj zdôrazňuje, že korupcia spôsobuje veľmi vážne deformácie politického systému, pretože napáda úlohu verejných inštitúcií v koreni a bráni realizácii spoločného dobra. Korupciu tak treba okrem iného započítať medzi príčiny, ktoré najväčším dielom prispievajú k zaostalosti a chudobe, čím ľudia oberajú o základné spoločné dobro, na ktoré majú právo. Úlohou Cirkvi je preto pripomínať dôležitosť základných prirodzených morálnych štruktúr, ktoré človek dostal od Stvoriteľa, čiže hovoriť o tzv. ľudskej ekológii.

Ponúkame vám tento dokument v slovenskom preklade.

tomaticky prinášajú pozitívne zmeny. Spoločnosť musí venovať pozornosť tomu, aby otvorenie nezničilo pevnosť morálneho presvedčenia a aby pluralita nenarušila pevné sociálne väzby. V anonymite mnohých rozvinutých spoločností sa ukrýva veľké nebezpečenstvo korupcie práve tak isto ako v množstve skostnatených archaických spoločností. Na jednej strane možno vidieť, ako sa korupcii darí vo vysoko štruktúrovaných, skostnatených a uzavretých, dokonca totalitných spoločnostiach či už vo vnútri nich alebo mimo nich. Práve v nich je ťažké dozvedieť sa o korupcii: keďže chýba transparentnosť a skutočný právny štát, korumpujúci a skorumpovaní ľudia zostávajú v skrytosti, a dokonca aj pod ochranou. Korupcia pokračuje ďalej, lebo môže počítat so stabilným stavom. Na druhej strane možno vidieť, že riziká sa skrývajú aj v oveľa flexibilnejších a mobilnejších spoločnostiach s pružným aparátom a s otvorenými a slobodnými demokratickými inštitúciami. Príliš veľký pluralizmus môže narušiť etický konsenzus občanov. „Babylon“ životných štýlov môže oslabiť morálne posudzovanie korupcie. Strata vnútorných a vonkajších hraníc v týchto spoločnostiach môže uľahčiť prienik korupcie.

7. *Na to, aby sa spoločnosť vyhla tomuto nebezpečenstvu, doktrína Cirkvi predkladá koncept „ľudskej ekológie“* (Centesimus annus, 38), *ktorý je vhodný aj na usmernenie boja proti korupcii.* Korupčné správanie možno pochopiť správne len vtedy, ak sa naň budeme pozerať ako na narušenie ľudskej ekológie. Ak rodina nemá možnosti na to, aby splnila svoju výchovnú funkciu, ak zákony namierené proti skutočnému blahu človeka ako napríklad zákony proti životu majú zlý vplyv na občanov a na ich predstavy o dobre, ak justícia koná svoju úlohu príliš pomaly, ak základnú morálku naruša tolerované prekračovanie jej pravidiel, ak sú životné podmienky degradované, ak škola neprijíma a neemancipuje, nie je možné zaručiť „ľudskú ekológiu“. Kde chýba ľudská ekológia, tam sa darí aj korupcii. Nemožno totiž zabúdať na to, že korupcia predstavuje celý systém vzťahov, komplicitva, zatmenia svedomia, vydierania a vyhrožok, nepísaných zmlúv a tichej spoluúčasti, ktoré zhadzujú zodpovednosť na ľudí a ich mravné svedomie a potom na štruktúry. Tu má obrovskú dôležitosť *morálna výchova a vzdelávanie* občanov a úloha Cirkvi. Cirkev je prítomná prostredníctvom svojich spoločenstiev, inštitúcií, hnutí, združení a jednotlivých veriacich vo všetkých vrstvách dnešnej spoločnosti, a tak môže zohrávať stále významnejšiu úlohu v predchádzaní korupcie. Cirkev môže zveľaďovať a rozširovať morálne zdroje, ktoré pomáhajú konštruovať „ľudskú ekológiu“, kde korupcia nenájde vhodný terén.

8. *Sociálna doktrína Cirkvi využíva na fronte boja proti korupcii všetky svoje hlavné usmerňovacie princípy, ktoré navrhuje pre osobné a kolektívne správanie.* Tieto princípy sú: ľudská dôstojnosť, spoločné blaho, solidarita, subsi-

diarita, alternatíva uprednostňujúca chudobných, univerzálny cieľ blaha. Korupcia je v ostrom protiklade s týmito princípmi. Z človeka robí nástroj a pohrdlivo ho využíva na sebecké záujmy. Zabraňuje dosiahnutiu spoločného blaha, lebo oproti nemu stavia individualistické kritériá, sebecký cynizmus a nelegálne záujmy jednej strany. Protirečí solidarite, lebo vytvára nespravodlivosť a chudobu, a takisto aj subsidiarite, lebo nerešpektuje jednotlivé úlohy inštitúcií a spoločnosti. Naopak, korumpuje ich. Takisto je namierená proti alternatíve uprednostňujúcej chudobných, lebo zabraňuje zdrojom určeným pre chudobných, aby boli vynaložené na tento účel. No a nakoniec je v protiklade s všeobecným cieľom blaha, lebo, ako sme už povedali, aj zákonnosť je dobro človeka a pre človeka, ktoré je určené pre všetkých.

Celá sociálna doktrína Cirkvi navrhuje takú víziu sociálnych vzťahov, ktorá je v úplnom kontraste s korupčnou praxou. Tu koreni závažnosť tohto javu a fakt, že Cirkev ho posudzuje veľmi negatívne. Tu má pôvod aj veľmi bohatý zdroj, ktorým Cirkev bojuje proti korupcii: je to celá jej sociálna doktrína a práca tých, ktorí sa ňou inšpirujú.

9. *Boj proti korupcii vyžaduje, aby sa zvýšilo presvedčenie prostredníctvom súhlasu s morálnymi samozrejmosťami, a uvedomenie si, že týmto bojom sa dajú dosiahnuť významné sociálne výhody.* Toto učenie vyplýva z encykliky *Centesimus annus*: „Človek má náklonnosť konať dobro, ale zároveň je schopný aj zla; môže sa povzniesť nad svoj momentálny záujem, ale napriek tomu je k nemu pripútaný. Spoločenský poriadok bude o to pevnejší, o čo viac bude zohľadňovať tento fakt a nebude stavať do protikladu osobný záujem a záujmy celej spoločnosti. Naopak, musí hľadať spôsoby ich plodnej spolupráce“ (č. 25). Ide o realistické kritérium, ktoré je veľmi účinné. Hovoriť nám, aby sme sa sústredili na čestné správanie človeka, a zároveň ho aj podporovali; máme myslieť na to, že boj proti korupcii je hodnota, ale zároveň aj potreba; že korupcia je zlo, ktoré nás mnoho stojí; že odmietnuť korupciu je správne, a že to prináša výhody; že zrušenie korupčnej praxe môže podporiť rozvoj a blahobyť; že treba odmeniť čestné správanie a potrestať nečestné správanie. Pre boj proti korupcii je dôležité to, aby sa na svetlo dňa dostala zodpovednosť za nezákonné skutky, aby vinníci boli potrestaní opravnou formou zodpovedného spoločenského správania. Je takisto dôležité, aby boli odmenené tie krajiny alebo ekonomické skupiny, ktoré uplatňujú etický kódex s nulovou toleranciou voči korupčnému správaniu.

10. *Boj proti korupcii z medzinárodného hľadiska vyžaduje, aby sa vyvíjali snahy na zvýšenie transparentnosti finančných a ekonomických transakcií a aby sa zosúladiili legislatívne predpisy jednotlivých krajín týkajúce sa tejto oblasti.* V súčasnosti je ľahké zatajiť charakter finančných prostriedkov, ktoré pochádzajú z korupcie a od skorumpovaných vlád. Tieto vlády môžu bez problé-

mov vyvážať obrovské kapitály pomocou pasívneho súhlasu mnohých ľudí.

Keďže organizovaný zločin nemá hranice, je tiež potrebné prehliadť medzinárodnú spoluprácu medzi vládami aspoň na právnej úrovni a v oblasti vydávania osôb. Ratifikovanie dohôdov o korupcii je veľmi dôležité a bolo by dobré, keby sa počet signatárskych krajín Dohovoru OSN zvýšil. Potom sa treba zaoberať problémom skutočného uplatňovania dohôdov. Z politických dôvodov sa totiž často neuplatňujú ani v signatárskych krajinách. Aj na medzinárodnej úrovni treba dosiahnuť dohodu ohľadom postupu v prípade zabavenia a opätovného získania zdrojov, ktoré boli nelegálne prijaté. Predpisy, ktoré upravujú tieto postupy, sú v súčasnosti platné iba v rámci jednotlivých štátoch.

Mnoho ľudí si praje *ustanovenie a založenie medzinárodnej inštitúcie zameranej proti korupcii*, ktorá by mala autonómnou schopnosť konať: vyšetrovať tretné činy medzinárodnej korupcie a trestať ich. V tejto oblasti by mohli byť užitočné uplatňovanie princípu subsidiarity na všetkých úrovniach autority boja proti korupcii.

11. *Je potrebné zaujať zvláštny postoj ku chudobným krajinám. Ako sme spomenuli, treba im pomáhať, ak existujú nedostatky na legislatívnej úrovni a ak ešte tieto štáty nemajú právne inštitúcie pre boj proti korupcii.* Bilaterálna alebo multilaterálna spolupráca v sektore justície zameraná na zlepšenie väzenského systému, na získavanie vyšetrovacích kompetencií, na štruktúrálno nezávislosť súdov od vlád je veľmi užitočná a treba ju naplno zaradiť do rozvojovej pomoci.

Korupciu v rozvojových krajinách niekedy spôsobujú západné firmy, dokonca aj štátne alebo medzinárodné organizácie, inokedy je to iniciatíva miestnych skorumpovaných oligarchií. Bohaté krajiny však budú môcť pomáhať vládam chudobných krajín v nadobúdaní dôveryhodnosti iba tým, že zaujmú konzistentný a disciplinovaný postoj. Hlavnou želanou cestou v týchto krajinách je podpora demokracie, slobodnej a dohliadajúcej tlače a oživenie občianskej spoločnosti. Na tomto poli môžu uspieť plány medzinárodných organizácií, ktoré sú zamerané na jednotlivé krajiny.

Miestne cirkvi sa významne zapájajú do vytvárania občianskeho vedomia a do výchovy občanov k skutočnej demokracii. Biskupské konferencie v mnohých krajinách už viackrát zasahovali proti korupcii a zasadili sa za vládu zákona. Aj miestne cirkvi by mali účinne spolupracovať s medzinárodnými organizáciami v aktívnom boji proti korupcii.

POZNÁMKY

1 Predseda Pápežskej rady pre mier a spravodlivosť a Pápežskej rady pre pastoraľnu migrantov a cestujúcich.

2 Výkonný riaditeľ Úradu Spojených národov boja proti drogám a zločinu (UNODC).

3 Predseda Protikorupčného úradu Medzinárodnej obchodnej komory (ICC).

4 Riaditeľ Medzinárodného oddelenia pre výskum verejných služieb (PSIRU), *Business School*, univerzita v Greenwichi.

5 *Kennedy School of Government*, Harvard.

6 Zvláštna poradkyňa pre boj proti korupcii a proti praniu špinavých peňazí, Nórsko.

7 Riaditeľ globálnych programov, Transparency International.

8 Riaditeľ Svetovej banky.

9 Sekretár Pápežskej rady pre mier a spravodlivosť.

Vatikán 21. septembra 2006,
na Sviatok sv. Matúša,
apoštola a evanjelistu
Kardinál Renato Raffaele Martino
predseda
+ GIAMPAOLO CREPALDI
sekretár

Preložili STANISLAVA MOYŠOVÁ
a JOZEF M. RYDLO

Krátko pred Vianociami, 16. decembra 1981, Msgr. Dominik Hrušovský, rektor Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda (SÚSCM) v Ríme, dostal pozvanie na Štátny sekretariát k arcibiskupovi Silvestrinimu, vedúcemu druhej sekcie Štátneho sekretariátu. Po privítaní a krátkej výmene zdvorilostných fráz mu arcibiskup povedal: „Vaši slovenskí utečenci žijúci na Západe sú početní a sú tam isté ťažkosti s duchovným vedením. A tak Sv. Otec myslí, že bude užitočné, keď Vám k zodpovednosti za duchovné potreby slovenských veriacich v zahraničí, pridá aj biskupské svätenie, aby ste takto mohli byť účinnejším pastierom. Robí to aj preto, že tých pastierov doma máte málo a keď aj prídu do zahraničia, zakazuje sa im každý kontakt s emigráciou. Aby sa vaši emigranti necítili v zahraničí ako mimo otcovského domu, aby tu mali otca, rozhodol sa vymenovať Vás za ich biskupa“. Potom prihovore predložil preväpčenému kandidátovi papier a pero a povedal mu: „A teraz napíšte vo forme listu Sv. Otcovi Vašu odpoveď.“

V radostnom rozochvení Msgr. Hrušovský vyjadril svoje pocity za poctu, ktorej sa mu – a s ním aj všetkým Slovákom v zahraničí – od Sv. Otca dostalo. Arcibiskup Silvestrini text prečítal a potom s úsmevom dodal: „To je dobré, ale ešte pripíšte, že sa tešíte, že Vás vysväti sám Sv. Otec 6. januára 1983“. Msgr. Hrušovský to s radosťou pridal. Arcibiskup Silvestrini mu potom povedal, aby sa vec predbežne pokladala za dôvernú.

Správa o vymenovaní D. Hrušovského za biskupa pre slovenskú katolícku emigráciu sa dostala na verejnosť 18. decembra 1981. Oznámil ju arcibiskup J. Tomko v kaplnke SÚSCM obyvateľom Ústavu, t. j. sestričkám a najbližším spolupracovníkom D. Hrušovského.

Správa o vymenovaní Dominika

ko Kolosea v Ríme.

Sv. Otec vysvätil Msgr. Dominika Hrušovského a spolu s ním ďalších 13 biskupov na sviatok Zjavenia Pána, 6. januára 1983 v bazilike sv. Petra. Bola to po dvoch rokoch (keď bol vysvätený za biskupa dnešný kardinál Jozef Tomko) ďalšia slávnostná chvíľa pre Slovákov v diaspore. Na slávnosť sa zhromaždil úctyhodný počet priateľov a krajanov prakticky z celého sveta, ale nebol tam nikto zo Slovenska. Komunistické úrady jednoducho nikoho nepustili. Práve tak, ako nepustili biskupa Hnilicu na pohreb jeho mamičky, nedovolili ísť do Ríma na biskupskú vysviacku ani matke biskupa Hrušovského (otec mu už nežil), ani jeho dvom bratom, ktorých všetkých osobne pozval. Vari nič nie je krutejšou obžalobou komunistického režimu, ako bol ich neľudský a nesúcitný postoj v takýchto osobných a vonkoncom nepolitických prípadoch.

Pri vysviacke boli prítomní všetci slovenskí biskupi zo zahraničia: Andrej G. Grutka, Jozef Tomko, Pavol Hnilica,

ni, ktoré prichádzali do SÚSCM v Ríme zo všetkých kútov sveta, kde žili Slováci. Zo súčasnej slovenskej zahraničnej tlače sa tá atmosféra radosti a uspokojenia dá veľmi pekne vycítiť a zrekonštruovať. Slovenská verejnosť v zahraničí víťala udalosť s výrazom vďaky a potešenia, domáca tlač, vrátane vtedajších *Katolíckych novín*, sa k nej vyjadrovala s opovrhnutím, alebo sa nad ňou preniesla mlčky.

Za biskupské heslo som Dominik Hrušovský zvolil slová „Roztratených zhromažďovať“. Je to citát z 3. verša 146 (147) žalmu: Aedificat Jerusalem Dominus, dispersos Israel congregat – *Pán stavia Jeruzalem a*



Roztratených zhromažďovať

Msgr. Dominikovi Hrušovskému k 25. výročiu biskupskej vysviacky

Dominik Kaľata a Michal Rusnák. Po vysviacke Dominika Hrušovského bolo v zahraničí už šesť slovenských biskupov, teda viac ich žilo v zahraničí, než ich bolo doma. Aj to je smutné svedectvo doby.

Hlavný svätiteľ bol Sv. Otec a konsekrátori boli vtedajší sekretár Kongregácie pre evanjelizáciu národov (propagandy) a *sostituto* Štátneho sekretariátu. Za konsekrátorov sa obyčajne vyberajú biskupi podľa toho, pre aké pastoračné úlohy boli určené vysviacaní kandidáti.

zhromažďuje roztratených Izraela. Ako spomína biskup Hrušovský, pri výbere hesla mu asistovali jeho dvaja blízki spolupracovníci, Štefan Vrablec a Andrej Paulíny. Preberali viaceré návrhy a keď prišli na tento 147. žalm, tam sa zastavili. Vytiahol ho prvý A. Paulíny. Zapáčila sa im táto myšlienka, ktorá tak pekne charakterizuje poslanie biskupa v emigrácii. Je vyjadrená nielen v žalme, ale aj v treťom kánone sv. omše, v tretej eucharistickej modlitbe. Tam sa opakujú tie isté slová. Takže to je myšlienka biblická: roztratených synov Izraela zhromaždiť na Sion, roztratených z celého sveta zhromaždiť do Svätej zeme a roztratených veriacich zhromaždiť do jednej Cirkvi. Tak sa spoločne uzniesli na dvoch slovách 147. žalmu: *Dispersos congregare*.

A o. Andrej Paulíny, ktorý bol vynikajúci grafik a umelec, vypracoval aj návrh biskupského erbu, ktorý by toto heslo vizuálne zobrazoval. Naliehal, aby tam bolo slnko, čo je v heraldike znak Boha. Všetci s ním súhlasili, ale zároveň mu hovorili: „Popri Bohu by tam patrilo spomenúť aj národ, v zmysle hesla: *za Boha a za národ*“. Paulíny to šikovne vyriešil a vsunul do toho aj národ tak, že nakreslil slovenské trojvršie s krížom a obkolesil ho žltým, teda zlatým slnkom. To je všetko podľa pravidiel heraldiky, ktorá také niečo dovoľuje. K tomu krížu so slnkom Paulíny prikreslil tri cestičky, ktoré vedú k slnku a k tomu slovenskému krížu. Dve vychádzali z červeného poľa a to bol komunizmus a jedna, tá tretia vychádzala z tmavého poľa, ktoré znázorňovalo zem, svet. Inými slovami: slovenskí rodáci – tak pod komunistickou nadvládou, ako aj tí, čo sú roztratení po celom svete – sú pozývaní k vernosti k Bohu a národu. Takto erb zvýrazňoval zmysel biskupského apoštolátu o. Hrušovského a takto sa to vysvetľilo aj našim krajanom v *Hlasoch z Ríma* a v jezuitskom mesačníku *Posol Božského Srdca*, ktorý vychádzal v Kanade.

Biskupské primície sa konali 7. januára. Prišli hostia zo západnej Európy, z Ameriky prišli delegácie mužskej i ženskej katolíckej Jednoty a Združenia slovenských katolíkov, dohromady okolo 250 hostí.

Ceremoniu netreba opisovať, podrobne sa o tom referovalo v slovenskej zahraničnej tlači aj v *Hlasoch z Ríma*. Treba sa však zastaviť pri prvej biskupskej homílii Msgr. Hrušovského, lebo v nej v nej načrtnol svoj program. Kázal o biskupskom úrade, o biskupových povinnostiach

a zodpovednosti a sústredoval sa hlavne na to, čo je podstatou biskupovej práce. Vychádzal z klasického trojčlenenia: učiť, posväcovať a riadiť. Vysvetľoval, čo to znamená pre našu slovenskú emigráciu a ako to chápe on. V tom istom zmysle potom prehovoril aj biskup A. G. Grutka do Vatikánskeho rádia.

A tak od 6. januára 1983 Dominik Hrušovský, titulárny biskup tubijský, sa stáva biskupom povereným duchovnou správou Slovákov v zahraničí. Súčasne s ním bol vysvätený pre podobnú funkciu aj o. Škarvada pre Čechov a krátko po nich boli menovaní biskupi pre Litovcov a pre Maďarov. Títo biskupi mali plné právne moci v pastoračnej rovine a v jurisdikčnej rovine. Boli rovnocenní s diecéznym biskupom pre danú oblasť, dostali priamo právo nad kňazmi a podliehali im ako svojim diecéznym biskupom všetci diecézni bohoslovci a všetci diecézni kňazi, ktorí boli inkardinovaní do diecéz v ich krajinách; teda v prípade o. Hrušovského na Slovensku. Mal právo inkardinovať v zahraničí do slovenských diecéz našich bohoslovcov, ktorí skončili teologické štúdiá v zahraničí.

Pri aplikácii tejto jurisdikcie biskup Hrušovský vychádzal z klasického trojčlenenia kňazskej a biskupskej služby. Jeho základom je Kristov príkaz, ktorý dal apoštolom pred svojím nanebovstúpením: „Id'te do celého sveta, učte všetky národy, krstite ich... a učte zachovávať všetky prikázania“. To sú tie tri základné právomoci: učiť, posväcovať a riadiť. To je cesta, pravda, život. Pravda je *učiť*, život, teda vnútorný život to je *posväcovať* a cesta to je *riadiť*. Takto to formuloval aj II. vatikánsky koncil, lebo to je celá tradícia Cirkvi.

A podľa tohto plánu biskup Dominik Hrušovský aj konal. Podľa jeho vlastných slov, pristupoval k svojej úlohe takto: „V prvom rade učiť. Tu som sa pýtal sám seba, čo treba podniknúť, aby sme my šíрили evanjelium a katechizáciu v masách našich veriacich? Robili sme to predovšetkým hovoreným i tlačeným slovom. Potom posväcovanie. Toto je prvoradá činnosť kňaza. Naše exercície, naše spovedanie a naše púte, to všetko spadá sem. A napokon riadenie, organizácia života, čo prakticky znamenalo organizovať našu pastoračnú činnosť. V tomto som videl ako by naplnenie toho trojčlenenia pastoračnej činnosti, diakonskej najprv, kňazskej potom a biskupskej nakoniec“.

Kňazstvo a biskupstvo chápal predovšetkým ako službu. *Sacerdotium ministeriale*. Pre neho biskupský úrad nebol predovšetkým slepá poslušnosť. Vždy mal na pamäti slová evanjelia, že Kristus prišiel, aby slúžil, a nie aby mu posluhovali.

V praxi považoval za najdôležitejšiu vec mať dobré vzťahy s kňazmi, a preto okrem toho výročného stretnutia, kde sa

stretávali všetci slovenskí kňazi z Európy, zaviedol každoročne ešte aj tzv. jeden týždeň v teréne. Raz to bolo v Paríži, druhý raz v Londýne, inokedy v Nemecku alebo vo Švajčiarsku. Také stretnutie pozostávalo zo troj- alebo štvordenného spoločného posedenia bez presného denného poriadku. Umožňovalo prerokovať spoločné, ale aj osobitné problémy. Takto potom všetci viac-menej poznali situáciu každej misie. Na stretnutiach sa spoločne vypracovali pastoračné plány pre spoločné akcie, ako boli letné a zimné tábory mládeže, púte, exercície. Všetko sa rozdelilo, kto kam pôjde kázať, spovedať atď.

Stretnutia poskytovali biskupovi možnosť zoznámiť sa aj s veriacimi na tej-ktorej misii. To bolo tak zariadené, že miestny misionár pozval svojich veriacich na spoločné koncelebrovanú sv. omšu, a po omši bolo zase spoločenské stretnutie, večera alebo aspoň nejaká malá recepcia, to už každý misionár zariadil podľa svojich okolností.

Bola to teda biskupská pastoračia *sui generis* a bez precedensu. Biskup Hrušovský mal tú výhodu, že mohol využiť svoje bohaté skúsenosti z minulosti, keď bol štyri roky misionárom v Paríži a okrem toho bol kaplánom a farárom na talianskej fare.

O. Dominik Hrušovský bol titulárnym biskupom tubijským, teda diecézy, ktorá fakticky nejestvuje. V skutočnosti však jeho diecézou bol celý svet, každá krajina nekomunistického sveta, kde žili Slováci. To znamenalo udržiavať nielen písomný, ale aj osobný kontakt s veriacimi, ktorí žili v Austrálii, Argentíne atď. Toto boli náročnejšie podujatia, lebo v Európe stačilo sadnúť si na vlak alebo na lietadlo, zostať tam jeden deň a na druhý deň sa vrátiť. Do Austrálie alebo Argentíny len jedna cesta trvala prakticky dva dni.

Napriek náročným požiadavkám ďalekej cesty biskup Hrušovský vykonal početné pastoračné cesty do Kanady a Spojených štátov. Austráliu navštívil trikrát: v r. 1983, 1986 a 1993. Ponavštevoval slovenské strediská Sydney, Brisbane, Melbourne a Adelaide. Navštívil aj Argentínu a iné susedné krajiny a medzi juhoamerickými Slovámi pobudol štyri týždne. Odnášal si odtiaľ hlboké a trvanlivé dojmy.

Na záver týchto ciest sa hádam sluší odcitovať jeho dojem o našom veľkom spisovateľovi a umelcovi Jozefovi Čigrovci-Hronskom: „Najviac ma dojala svedectvá, ktoré som počul o Hronskom. Hronský mal v Argentíne ťažký život. Bol obyčajným robotníkom v nejakej fabrike a doma žil ozaj takým veľmi skromným spôsobom. Každý deň bol v kostole a strávil tam dlhé hodiny v modlitbe. Krásne hovorila o ňom jeho nevesta, manželka jeho syna Ďurka. Vraj navštevoval kostol, kedy len mohol. Bol veľmi skromný, nábožný človek a všetci hovorili o ňom, že je to náš svätec. Som presvedčený, že ak máme nejakého skutočného svätca Slováka z obdobia našej emigrácie, to je Hronský. To bol človek zlatého srdca a príkladného kresťanského života. Ja som ho nikdy osobne nestretol, ale čo som o ňom počul a čo som videl na cintoríne v Lujane, kde bol vtedy pochovaný, to zanechalo vo mne hlboký dojem“.

Po obnovení Slovenskej republiky a po zriadení samostatnej konferencie biskupov Slovenska, biskupa Hrušovského čakali nové úlohy. Starostlivosť o duchovné potreba Slovákov v emigrácii prešla do iných rúk. Biskup Hrušovský vstúpil do služieb vatikánskej diplomacie a posledné roky svojej činnosti pôsobil ako nuncius Sv. Stolice v Minsku. Po odchode na odpočinok (v r. 2002) sa spočiatku zdržiaval v Ríme, ale vlni sa presťahoval do rodnej obce, kde v tichosti a zbožnosti prežíva jeseň života. V týchto dňoch oslavuje 25. výročie svojej biskupskej vysviacky a my mu všetci z úprimného srdca želáme hojnosť dobrého zdravia, Božieho požehnanie a mnoho rokov plodného života. Ad multos felicesque annos!

FRANTIŠEK VNUK
Snímky: Teodor Križka



Hrušovského za biskupa povereného duchovnou správou Slovákov v zahraničí milo prekvapila nielen obyvateľov Ústavu, ale aj krajanov v Európe, v Amerike, v Austrálii a všade, kde žili Slováci. Znamenalo to však aj veľký pohon, lebo vysviacka sa mala konať 6. januára 1983 a teda ostávalo len 16 dní na prípravu. Z toho jeden týždeň si novovymenovaný vyhradil na duchovné cvičenia, v exercícii dome otcov pasionistov, neďale-

Pretože medzi vysviacanými boli aj viacerí kandidáti z misijných oblastí Afriky a Ázie, jedným z konsekrátorov bol aj biskup z Kongregácie pre evanjelizáciu národov. Okrem konsekrátorov sa na obrade vysviacky zúčastnilo aj ďalších asi 80 biskupov, veľký počet kňazstva a množstvo veriaceho ľudu.

Správu, že máme nového biskupa, prijali slovenskí emigranti s veľkou radosťou. Svedčia o tom stovky blahožela-

Pod ideovými východiskami bernolákovského hnutia myslíme na základnú filozoficko-teologickú orientáciu doby a jej konkrétne, resp. potenciálne odrazy v koncepcii bernolákovského hnutia. Zároveň máme na mysli aj jeho prepojenie na súveku spoločensko-kultúrnu a vôbec kresťanskoidiovú orientáciu Európy.

Za takéto ideové východiská pokladáme už aj evidenciu základných nábožensko-teologických postulátov doby, ktoré boli blízke či už iba katolíckym alebo len našim evanjelicko-protestantským predstaviteľom súvékeho kresťanstva, čo tiež priamo alebo nepriamo ovplyvňovali myslenie v tomto smere. A keďže v tomto ohľade nebude od veci pripomenúť si aj známe, i keď azda niečo nadnesené konštatovanie Jozefa Miloslava Hurbana, že my Slováci sme národom teologickým, v našich úvahách viac ako literárnym či jazykovedným otázkam budeme venovať pozornosť prevažne veciam, ktoré súvisia s touto myšlienkou (a ktorá je vo svojom jadre azda aj pravdivá). Chceme tak urobiť aj preto, že sa už filologickým otázkam bernolákovskej problematiky v predchádzajúcich rokoch venoval pomerne solídny výskum. Nuž a v porovnaní s nimi tieto ideové, čiže nábožensko-teologické aspekty v komplexnom programe výskumu bernolákovského hnutia absentovali.

Netýka sa to len bernolákovského obdobia slovenskej literatúry, ale literatúry vôbec. Pritom nebola to len náležitá odborná (teologická) nepripravenosť literárnych historikov na takýto výskum, ale aj priama ideologická brzda, ktorú v tomto ohľade aktívne spôsobovalo Ideologické oddelenie Ústredného výboru Komunistickej strany, čo prikazovalo výskum práve opačného zamerania. Malo ním byť hľadanie ateistických prvkov literatúry staršieho obdobia a výskum zamerať predovšetkým na literatúru súčasnú.

Ide však o veci základného významu, čo sme tušili už vtedy, keď sme sa kedysi (pred štyridsiatimi rokmi) aj my pokúšali vstúpiť na toto naše takmer „pole neorané“. Vyplynulo to aj z toho, že skoro všetci naši starší slovenskí literáti boli prevažne teologicky vzdelaní ľudia a ako takí nielenže sa dotýkali problematiky im tematicky blízkej, ale neraz aj s ohľadom na aktuálne filozoficko-teologické otázky doby a náboženských spoločností, ako aj jednotlivých cirkví. No pre literárnovedných bádateľov, málo rozhladených aj v takejto problematike, zostávali nepovšimnuté a vnímali ich len ako veci bežného náboženského charakteru.

Zaujať mohli nanajvýš veci, ktoré korešpondovali so všeobecnou kultúrohistorickou a spoločenskoideovou problematikou, a takouto bola najmä otázka nábožensko-filozofického synkretizmu, ktorému aj my chceme v našich úvahách venovať náležitú pozornosť. No hoci sa dnes pod synkretizmom myslí najmä zblížovanie náboženských ideí, treba naň upozorniť aj ako na psycho-somatický fenomén, ktorý neraz niesol aj stopy určitej únavy z ideí, najmä tých antagonistických. Pričom takáto únava po určitom čase zákonite vyvoláva aj úsilia po náprave, najmä po jednote a pokoji. Lebo pokoj je aj prirodzenou túžbou ľudí, pretože duša každého človeka podľa kresťanského mysliteľa Tertuliana je svojou podstatou kresťanská.¹

Pritom pri spomenutej únave z ideí ide v podstate o znechutenie z ideológií, a teda i sklamanie z náboženských roztržiek, ak sa viera v Boha a náboženské idey zvrhnú a stanú sa iba ideológiou. A z toho potom nasleduje prirodzená ľudská túžba po jednote a spoločenskej harmónii. Stopy takýchto úsilií sú známe už z predkresťanských čias, a to v snahe o zblíženie orientálnych náboženstiev a helenistickej kultúry, ktoré vychádzali z prostredia vtedajších antických intelektuálov, no vždy ožívali po každej dlhšie trvajúcej spoločenskej kataklizme. To zákonite viedlo k tomu, že sa ľudstvo napokon zamýšľalo nad svojím konaním.

Takouto veľkou spoločenskou kataklizmou v Európe bolo obdobie tridsaťročnej vojny (1618–1648). A v nej popri niektorých ekonomicko-politických príčinách prevažovali najmä otázky náboženské. No práve tieto vojnové udalosti hrubo kontrastovali s tým, čo malo byť podkladom každého kresťanského náboženstva. Tento rozpor bol podnetom na zamyslenie sa nad pomýlenosťou ľudského konania, z ktorého vyplývalo aj oživovanie ideí stredovekého humanizmu, aj úprimné úsilia o kresťanskú reštauráciu Európy. Bolo treba reagovať na ťažké dôsledky, ktoré vyplývali z rozpoltenosti kresťanstva, a skúmať všetky príčiny, čo k takejto rozpoltenosti viedli.

No pre takéto úsilia idey stredovekého humanizmu sa javili už ako nedostatočné, ba až kontraproduktívne. Tomuto humanizmu chýbala totiž duchovnosť, bez ktorej akékoľvek úsilia o nápravu boli jalové.

Preto sa javila potreba nového typu humanizmu, ktorého podstatu by už netvoril len vzťah človeka k prírode, ako vrchol jeho spoločenského záujmu, ale aj k nadprírode.

Pre klasický humanizmus rozhod-

veka ako nekonsekrovateľnú, ba pokladá ju za škodlivú. (Z tejto pozície súčasné kresťanské hnutie u nás spočiatku odvrhovalo aj národnoidiové myšlienky, ako produkt skazenej prírody!)

V protiklade k nemu je kresťanský humanizmus integrálny, ktorý prírodu dedičným hriechom pokladá iba za narušenú, a stále súcú na to, aby sa mohla stať objektom posvätenia. Podľa Tomáša Akvinského prírodu nevylučuje, ale ju včleňuje (integruje) do procesu spásy. V 18. storočí tieto idey tomizmu uvádzali do života príslušníci reholí, najmä kontemplatívni pavlíni a dominikáni (u nás A. Máčaj, a jezuiti cez Trnavskú tlačiareň). V minulom storočí tento model kresťanského humanizmu oživil známy konvertita zo židovstva filozof Jacques Maritain, ktorý sa telom-dušou cítil byť „apoštolom“ tomizmu.²

V synkreticko-kresťanskom úsilí, viditeľnejšom než bol kresťanský humanizmus, jeho ideový pendant, sa prvé hlasy volajúce po náprave ozvali práve z tábora protestantských teológov. Bol to najmä Georg Calixt, ktorý dožíval svoj život s koncom tridsaťročnej vojny a ktorý sa zaslúžil nielen o zblížovanie protestantských cirkví, no i s katolíkmi,

by dnešného ekumenizmu (hľadania jednoty v duchu kresťanskej lásky).

No k predstaviteľom synkretického hnutia z katolíckej strany patrí najmä Lodovico Antonio Muratori, kňaz a knihovník v Modene, taliansky vlastenec a biblický bádateľ.³ Jeho pokladajú za ideológa tzv. katolíckeho osvietenstva, na ktorého sa najviac odvolával aj Anton Bernolák v známych polemikách s Jozefom Ignáčom Bajzom. V tejto súvislosti Bernolák zacitoval i Muratoriho dielo, ktoré sa pokladalo za normu správania sa vzdelancov v náboženských veciach.⁴ Ide tu o výrazného reprezentanta tohto hnutia, a to ešte prevažne synkretického typu, ktoré však už začalo nadobúdať aj vlastnosti kresťanského humanizmu. Ale jeho idey dosť dlho ostávali akoby skryté a navonok ich zviditeľňovali len s ním súhlasné idey kresťanskej renesancie. Pozoruhodný je však fakt, že sa objavili u nás ako obrodenské hnutie, na ktoré promptne zareagovala i reprezentácia slovenskej katolíckej inteligencie, no ešte pomerne živelné, ktorú však zanedlho aj koncepcne zavŕšilo práve bernolákovské hnutie. A je až neuveriteľné, ako napriek tomu, že za ohnisko tohto hnutia sa pokladalo Francúzsko, jeho literárne

nú trojicu, v ktorej vyvodil Ch. Wolf. Zaslúžil sa o spresnenie teologických názorov, ktoré Leibniz uverejnil v spise o tzv. teodiceji, čiže o ospravedlnení rozporu medzi existenciou dokonalého Boha a hriechnosťou prírody a sveta, ktorého tvorcom je tiež Boh. To Wolf vo svojej Metaphyzike odmieta, resp. spresňuje, lebo Boh by bol takto aj pôvodcom zla, teda hriechu „hoci je pôvodcom všetkej dokonalosti“.

No Leibnizovi tu zjavne išlo o nevy-slovené tvrdenie, že Boh popri priamom prejave svojej vôle, ktorej výsledkom môže byť len dobro, prejavuje svoju vôľu i nepriamo, čiže ako tzv. Božie dopustenie, v dôsledku čoho môže prísť na svet aj zlo, ktorého však pôvodcom nie je. Matej Bel, citujúc Ch. Wolfa, k tomu vo svojich Miscelaneách dodáva, že svet nevznikol náhodou, ale podľa veľkej Božej myšlienky (a dodajme, že podľa priameho Božieho zámeru, a teda nie ako Božie dopustenie).

Súveká protestantská teológia to doplnila i všeobecne prijateľným konštatovaním, „že hriech prišiel na svet len z viny ľudí, zo slobodnej vôle človeka, determinovanej zlom.“⁵ A Bel na adresu zla vo svete ešte zaznamenal i aktuálny dôvetok, že „čo je prípadne aj zlé, môže sa na dobré obrátiť“ (quod accidentaliter malum est, potest ad bonum pervenire).

Keďže prezentovaná teologická problematika bola v tom čase veľmi živá (a takejto latinskej literatúry ani veľa nebolo), tak ako Wolfova Metaphyzika, i teologické poznámky zhmuté v týchto Belových „miscelaneách,“ boli známe nielen vtedajším protestantským, ale i neprotestantským teológom. A drobnejšie výhrady k predkladaným záverom mohli byť aj z jednej, aj z druhej strany. V tomto ohľade je zaujímavá pripomienka básnika Jána Kollára (aj ako teológa), ktorý onen Belom citovaný dôvetok v svojom *Predsěpe k Slávce dcere* dopĺňa ešte takouto podmienkou: *Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kvítne // tak jen může i zlé státi se ještě dobrým*.

No s oveľa vážnejšou kritikou Christiana Wolfa prišiel v 40. rokoch minulého storočia cirkevný historik Jozef Špirko, ktorý aj Wolfa priradil k teológom protikresťanského typu osvietenstva. K takémuto prísneju odsúdeniu mu postačil jediný Wolfov výrok, že „všetko sa má skúmať rozumom ako kameňom mŕdčov“. Týmto sa vraj i Wolf odklonil od zjavenia.⁶

Ide však o veľké nedorozumenie, ktoré sa pokúsime uviesť na správnu podobu. Wolf totiž uplatňovanie rozumu nechápal ako absolútne kritérium, aj keď ho odporúča používať vo všetkom, ale iba ako kritérium pomocné. Pretože aj pri zjavených pravdách ostáva dostatočný priestor na uplatňovanie rozumu. Okrem toho Wolf nepopieral zjavené pravdy. Veď známy a skutočne protikresťanský filozof, panteista Baruch Spinoza vo svojom diele *Etika* brojí práve proti Wolfovi ako hlásateľovi a zástancovi osobného princípu božskej existencie, čo je jednou zo základných zjavených právd, a to nielen kresťanských, ale čo je platné aj pre pravoverné židovstvo, od ktorého sa tento pôvodným povolaním „brusiť skla“ odklonil.

Účasť rozumu pri skúmaní zjavených právd nevylučuje ani kresťanský mysliteľ Blaise Pascal – fyzik a matematik, známy svojim anagramom, že ak si chce niekto svetské veci zamilovať, musí ich najprv pochopiť, ale ak chce niekto pochopiť veci božské, musí si ich najprv zamilovať. Preto pri skúmaní zjavených právd rozhodujúci vplyv má láska, ktorá otvára cestu aj rozumu (alebo jej absencia, resp. i nenávisť, ktorá túto cestu zahmlieva, alebo ju aj úplne ničí).

Pravdivosť tvrdenia, že aj rozum má dôležité miesto pri spoznávaní zjavených právd, možno potvrdiť i na pomýlených synkretistických postojoch citovaného L. A. Muratoriho, ktorý v úsilí nest'azovať jednotu kresťanstva, stal sa veľkým odporcom i ľudovo žiadaného článku viery o vtedy ešte kontroverznom chápaní nepoškvneného počatia Panny Márie ako budúcej rodičky Ježiša Krista, a to ešte v rámci Cirkvi. Svoje

JURAJ CHOVAN REHÁK

Kultúrne premostenia

Ideové východiská bernolákovského hnutia

júciom bol teda iba vzťah človeka k prírode, čo bolo reakciou na predtým tiež iba jednostranne duchovne orientovanú spoločnosť. Zabúdalo sa na to, že človek je bytosť duchovno-hmotnej povahy a že treba prihliadať na obe zložky ľudskej podstaty, aj keď ontologicky vzaté, duchovná má jasnú prevahu nad hmotnou.

Preto klasický humanizmus možno

čím významne podporil myšlienku európskych unionistických snáh.

Na takého náboženské zblížovanie v Európe z protestantského tábora hneď zareagoval aj teologicky vzdelaný štátnik Hugo Grotius a v nasledujúcom 18. storočí sa pridali k nemu ešte ďalší protestantskí myslitelia, ku ktorým patrili Walter Molanus z Hannovera, kde ako

a ideové prejavy sa u nás objavili časovo vari viac než súbežne s ním. Máme na mysli ľubostnú novelu F. R. Chateaubrianda, opisujúcu čistou telesnú lásku mladíka *Reného* a jeho snúbenice *Ataly*. To patrilo k základom francúzskeho katolíckeho romantizmu, ktorému ideovo zodpovedá aj prvý slovenský román, Jozefa Ignáca Bajzu: *René mládenca pri-*



Andrej Kováčik: Najvýznamnejší členovia Slovenského učeného tovaríšstva

charakterizovať ako supernatúrny, pretože pozornosť zameriaval iba na telesnú, prirodzenú stránku človeka a úplne vylučoval zložku duchovnú, a teda aj všetky nadprirodzené úsilia človeka.

Pod humanizmom vo vzťahu k nadprírode myslíme už na jeho nové poňatie, ako na humanizmus kresťanský, ktorý rešpektuje aj nadprirodzené ciele človeka. No patrí k povahe človeka, že má sklony k jednostrannosti, tento raz novým návratom k typu zbožnosti, ktorá bola taká typická pre jednostranné nasmerovania tela i duše výlučne už iba k nebesám.

Kresťanský humanizmus tohto typu možno označiť za humanizmus supranatúrny, ktorý v protiklade k humanizmu klasickému, supernatúrnemu, všetko zameriava už len na nadprírodu, teda supra naturam. Tento typ kresťanského humanizmu prírodu v dôsledku dedičného hriechu pokladá za celkom skazenú, a preto ju vylučuje zo spásneho úsilia člo-

dvorný knihovník pôsobil v tom čase aj gróf Wilhelm Gottfried Leibniz (matematik, vedec, filozof, teológ i viacnásobný vynálezca).

Na katolíckej strane bol to francúzsky teológ, biskup Jacques Bossuet, známy aj ako klasický literát a historik. Ďalším prívržencom takejto jednoty bol aj rakúsky teológ, biskup Christoph Spínola, ktorý od cisára Leopolda I. dostal za úlohu prekonzultovať v Hannoveri potrebné otázky s W. Molanom i W. Leibnizom. No bez úspechu, lebo z katolíckej strany sa ponúkali pre nich len najnovšie zásady, prijaté na sneme v Tridente a títo dvaja synkretisti zjavne už nechceli riskovať ďalší „synkretický spor“, ktorý spôsobili doktrínálne ústupky v náboženskej diskusii v poľskej Toruni, čo vtedy vyústilo do veľkej averzie voči Grotiovi. (Tieto skutočnosti potom vplývali na to, že doktrínálno-synkretické požiadavky ústupkov na oboch stranách bolo treba zmierňovať až do podo-

hody a skúsenosti, ktorý vyšiel pár rokov skôr a čo takmer až o desať rokov predstihol i podobné cestopisné dielo ruského spisovateľa N. Radiščeva *Cestovanie z Petrohradu do Moskvy* (Putešestvije iz Peterburga v Moskvu), za čo ho Katarína II. poslala do vyhnanstva.

Ale ani menami H. Grotia, či Krištofa Molana a W. Leibniza sa ešte z protestantskej strany neuzaviera galéria predstaviteľov tohto synkreticko-unionistického hnutia. Patrí sem i trojica osobností, ktoré – či už svojím pôsobením alebo aj pôvodom, významne sa dotýkajú i nášho Slovenska. Máme na mysli Christiana Wolfa, filozofa a teológa, ktorý s Leibnizom tvoril neodmysliteľný ideový tandem, i nášho očovského rodáka Mateja Bela, jeho osobného priateľa, i Gottfrieda Schwarza, ktorého tiež možno pokladať za „nášho“, lebo ide o spišského Nemca, predtým profesora na gymnáziu v Levoči (otec bol spišskonoveským richtárom). Tvorili spriatele-

odmietavé stanovisko k tejto otázke uverejnil v spise De immaculatione conceptionis Dei Parae (O nepoškvrnenosti počatia Božej rodičky), no svoje autorstvo skryl pod pseudonymom Lamindo Pritanio.⁷ (Pod týmto pseudonymom zverejnil Muratoriho aj Anton Bernolák, keď ho uviedol ako jedného z dialogických postáv svojho spisku *Toto maličké Pismo...*) Muratori si tento pseudonym zvolil aj z obavy pre tzv. votum sangvinarium, čiže výzvu na krvavý súboj, ktorou vtedajší rytieri pri vytasení meča a so zvolaním: *vitam et sanguinem!* vyzývali na súboj každého, kto urazil „dámu ich srdca“!

Prípád však svedčí aj o určitej teologickej nedomyslenosti popierania exempcie Matky Božej spod všeobecného ľudského testu dedičného hriechu, a to už i z dôvodu čisto formálne logického. Lebo ak sme pri analýze kresťanského humanizmu hovorili o prírode ako o entite poškvrnenej dedičným hriechom, nie je mysliteľné, aby Syn Boží svojou inkarnáciou takto stotožnený s hriešnou prírodou, tiež bol bytostne zasiahnutý hriechom neposlušnosti prvých rodičov. Preto vyňatie Matky Božej spod údelu dedičného hriechu nemožno chápať len ako jej osobné vyznačenie na zvýšenie jej kultu. Bolo to vlastne teologické conditio sine qua non, k čomu možno prísť už aj logickou úvahou, a obvyklé dôvody Máriinej exempcie spod dedičného hriechu (pre jej zásluhy ako spoluvykupiteľky), to môžu ľudsky už iba doplniť.

No poznáme ešte viaceré dôvody, ktoré by sa dali označiť za ideové východiská bernolákovského hnutia. A sú to jednak dôvody ekumenicky sociatívneho rázu, ako aj aspekty čisto duchovného charakteru.

Pri dôvodoch ekumenicko-sociatívneho charakteru treba sa nám vrátiť k citovanému už Alexandrovi Máčajovi, ktorého zbierku kázni *Chleby prvotín* (Panis primitiarum) možno kvalifikovať aj ako náboženské národnozdjednocovacie kompendium. Kresťansko-ekumenické aspekty a tým aj národnozdjednocovacie podnety A. Máčaj aktualizoval v celej tejto publikácii, najmä v týchto troch tézach:

Prvá je od Tomáša Akvinského: „Rozlične a mnohými spusbami ľudí nás Bůh k sobě a spasení naše zaopatruje“⁸ (Variabiliter multisque modis ad se nos Deus pellicit et salutem nostram instruit).

Druhá je z Jánovho Evanjelia: „I giné Owce mam, ktere negsu z tohoto Owčince“, tamže s. 389 (Mám aj iné ovce, ktoré nie sú z tohto ovčince, Jn 10, 16).

Tretiu tézu Máčaj prevzal od sv. Bernarda z Clairvaux: „*Fides suadenda est, non imponenda*“ (viera sa má iba odpodúčať, ale nie prikazovať), ba od opáta Bernarda prevzal aj jeho ďalšiu tézu: „*Modus diligendi Deum est, diligere sine modo*“, tamže s. 755 (Boha treba milovať bez ohľadu, ako). No jej akoby liberalistický nádych Máčaj komentoval už s určitou výhradou, asi v tom zmysle, aby sa nestotožňovala láska s vierou, prihladajúc týmto aj na cirkevné magisterium, ktoré nepripúšťa, aby sa na analógickom princípe dovolil i slobodný vklad článkov viery. (Teda: *modus credendi in Deum est, credere sine modo!*)

Aj Alexander Máčaj inklinoval teda k zásadám kresťanského osvietenstva a viditeľne smeroval k nastoleniu kresťanskej jednoty. Jeho kázne tvoria zjavnú ideovú kompatibilitu s Tranovského Cytharou sanctorum, preto možno povedať, že obe tieto diela bez najmenších prekážok a ťažkostí mohli používať katolíci aj evanjelici. Pozoruhodné je, že v celom jeho citovanom diele sa nevyškylto slovné spojenie „cirkev katolícka“, ale iba syntagma „cirkev kresťanská“. Lebo podľa Máčaja rozhodujúcim znakom kresťanstva a príslušnosti k nemu (či už je to katolíckeho evanjelika) je láska, a toho, kto ju nemá, nemožno pokladať za kresťana (a teda v prísne vzťahu zmysle slova – ani za katolíka, ani evanjelika).

Treba mať na pamäti i to, že láska

u Máčaja nie je len tradičný kresťanský pojem, ale i ten prirodzený ľudský fenomén, ktorý aj podľa citovanej Tertuliánovej tézy o ľudskej duši je konkretizáciou pojmu humanita.

Tieto Máčajove myšlienky mali ideový dopad aj na formovanie hnutia bernolákovcov. A z toho by pre niektorých našich literárnych historikov malo nasledovať aj určité poučenie. Veď ak niekto v tomto hnutí, a najmä u A. Bernoláka, z pozitivistickej zotrvačnosti ešte stále hľadá jansenizmus na základe jeho súpisu „Bibliotéky selekty“, obsahujúcu prevažne takúto literatúru, mal by si uvedomiť, že citovanou vetou z Tomáša Akvinského Katolícka cirkev odsúdila známu jansenistickú tézu o „samospasiteľnosti“ cirkvi: *Extra ecclesiam nulla salus* (mimo cirkvi niet spásy), ba jansenizmus kritizoval i sám hlavný bernolákovský ideológ L. A. Muratori, a to už v citovanom diele De ingeniorum moderatione in religionis negotio, a na túto publikáciu upozornil práve Bernolák! Veď Bernolákovu „pravovernosť“ v tomto ohľade ocenil aj „Ostrihom“, keď mu po odmietnutí ponuky funkcie prefekta Generálneho seminára v Bratislave zo strany jozefinistických kruhov po známej jansenistickej čistke⁹, ktorej obeťou sa stal práve dovtedajší antijansenistický prefekt Ondrej Sabó, ako mladému novokňazovi zverili v Trnave významnú funkciu cirkevného cenzora a tajomníka prefektúry.

No mimoriadne dôležitým ideovým východiskom bernolákovského hnutia, ba už skôr aj ako jeho zakľučujúca fáza, bola tzv. *rímskokatolícka reštaurácia*. Ide o reformné hnutie, ktoré bolo v opozícii proti ideovému zoskupeniu viedenských liberálov (slobodomurárov a partikularistických jozefinistov), využívajúcemu jansenistický odboj voči Rímu.

Pre tento odboj voči Rímu jansenizmus veľmi ochotne využívali a podporovali všetky vtedajšie európske partikularistické hnutia, usilujúce vymaňovať sa spod cirkevného štátu. A o to sa usiloval aj Jozef II. No účasť jansenistov v takomto ideologickom zoskupení potom viedla k tomu, že okrem *rímskokatolíckej reštaurácie* začala sa formovať aj tzv. *rakúskokatolícka reštaurácia*, ako jeho miernejšia obdoba, a obrana jansenizmu, stojaca síce ešte na platforme katolíckosti, no s intenciou národnoštátnej zvrchovanosti, teda bez závislosti od Ríma.¹⁰

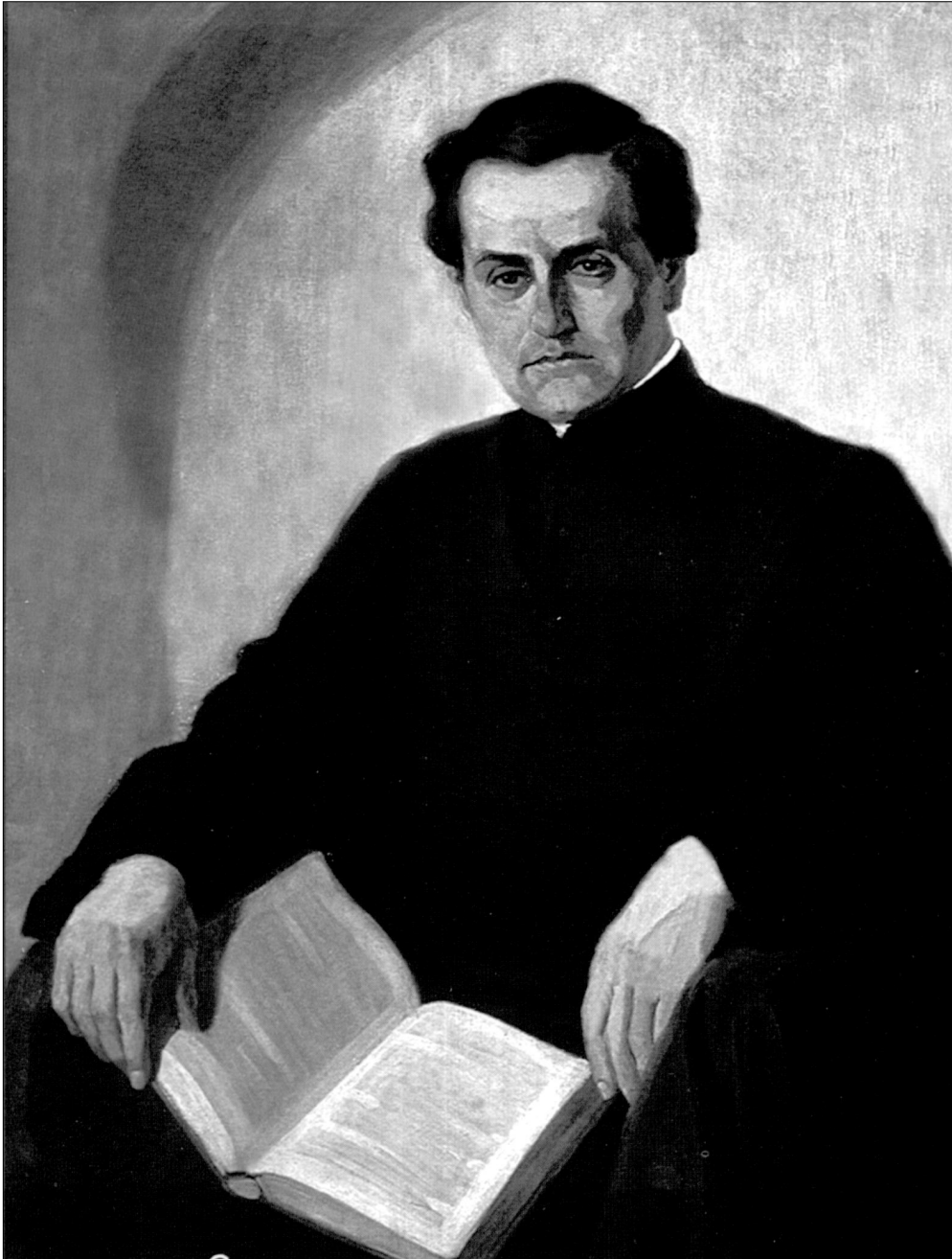
V tejto súvislosti chceme však upozorniť na to, že všetky nábožensko-reformné hnutia sa zároveň svojím spôsobom dotýkali aj širších spoločenských, a najmä národných otázok. O synkretistovi Leibnizovi sa totiž vie, že k zjednocovaniu cirkví ho viedla aj snaha o národné zjednotenie Nemecka, kým z podobného vlasteneckého dôvodu bol zas biskup Bossuet proti tesnejším kontaktom Francúzska s Nemeckom. A veľmi podobná situácia bola i vo vtedajšom Rakúskom mocnárstve. Lebo kým Rakúšanovia videli realizáciu svojich národno-vlasteneckých túžob v spomínanej rakúskokatolíckej reštaurácii, väčšina uhorských (maďarských) stavov sa to snažila doceliť prostredníctvom opozičnej rímskokatolíckej reštaurácie, chápanej teda skôr politicky než nábožensky.

Lenže v uhorskej časti Rakúskeho mocnárstva okrem spomenutej národno-opozičnej rímskokatolíckej reštaurácie existovala i rímskokatolícka reštaurácia ideovo celkom totožná s rakúskou, bezvýhradne stojacou na platforme tradičnej univerzálnej cirkvi. A to utváralo bázu na priaznivú spoluprácu slovenských a maďarských katolíkov. Cirkev v Uhorsku

už tradične lojálna Rímu bola najmä pod vedením kardinála Rudnaja v opozícii tak proti nacionálno-partikularistickým snahám v Rakúsku, ako aj proti nacionálno-politickým tendenciám v Uhorsku, ktoré tak isto nahľadávali univerzálnosť Katolíckej cirkvi. Preto v tejto prvej

konškolár a tiež odchovanec antijansenisticky založeného rektora O. Sabóa, ktorý sa stal aj prvým biskupom novozaloženého Košického biskupstva.

Týmto konštatovaním môžeme teda uzavrieť všeobecne chápané ideové východiská bernolákovského hnutia



Andrej Kováčik: Podobizeň Antona Bernoláka

fáze oduševnenia za obranu cirkvi proti všetkým formám útokov zvonka privrženci uhorskej rímskokatolíckej reštaurácie snažili sa zachovať i používanie tradičnej latinčiny ako integrujúceho činiteľa cirkevného a politického života v Uhorsku. A práve v tejto súvislosti možno si vysvetliť aj tretie vydanie známeho *Frazeologického slovníka* Františka Wagnera v Kráľovskej univerzitnej tlačiarne v r. 1822, a to ako slovníka *latinského*, k čomu už ako tretí jazykový pendant popri maďarčine a nemčine tento raz neslúžila čeština, ale bernolákovská slovenčina. V stručnom úvode sa tento slovník uvádzal ako „*pre Uhorsko nanajvyš potrebné dielo na oživenie a rozkvet latinčiny*“. Jeho vydanie možno však chápať aj ako akciu proti 7. čl. zákona z roku 1792, ktorým sa mala latinčina nahradiť maďarčinou, a to aj v cirkevných matrikách (ako sa o to predtým usilovala aj Viedeň, nahrádzaním latinčiny nemčinou). Že vydaním tohto Wagnerovho slovníka išlo o koncepcie širšie premyslený projekt, svedčí skutočnosť, že ako inverzný pendant k nemu mal poslúžiť Bernolákov „Slovár“. Preto i tento Bernolákov slovník chcela Kráľovská univerzitná tlačiareň vydať len vo dvoch zväzkoch, ako vyšiel aj spomenutý Wagnerov slovník. To však koncepcie nebolo možné. Preto vyšiel v pôvodnom rozsahu, a takto zásluhou tejto tlačiarne Slováci dostali do vienka aj svoj prvý slovník slovenského jazyka. Možno teda povedať, že tento slovník bol aj ovocím tohto príklonu k tradičnej latinčine, ktorým sa prezentovalo aj to maďarské duchovenstvo, ktoré patrilo k duchovnému krídlu rímskokatolíckej reštaurácie. A k takýmto kňazom patrili aj správcovia tejto tlačiarne Ferenc Sági, Bernolákov

a zároveň sústrediť sa na veci zakľučujúce sa fázy týchto ideí. Tu treba hneď v úvode povedať, že cieľom tejto zakľučujúcej fázy hnutia bolo úsilie, aby sa z ne povedomej a ideovo nerozvíjajúcej masy slovenského ľudu vytvoril kompletne sformovaný kresťanský národ. Predovšetkým bolo sa treba postarať o to, aby tento národ dostal všetko, čo do jeho základnej spoločensko-duchovnej výbavy patrí.

A do takejto výbavy patrila vlastný literárny jazyk, a to nielen ako reprezentatívna zložka jeho svojbytnosti, ale aj ako dôstojný základ tých duchovných atribútov národa, o ktoré sa usilovali všetky moderne formujúce sa národy v Európe. K nim okrem takéhoto, čiže kodifikovaného jazyka neodmysliteľne patrila aj slovník. A o toto všetko sa bernolákovské hnutie aj dôsledne postaralo.

No išlo aj o to, aby ako každý moderný národ, aj slovenský vlastnil vo svojom duchovnom fonde preklad knihy, čiže Sväté písmo, na preklad ktorého mal slúžiť práve takto odborne fundovaný spisovný jazyk. Hlavný predstaviteľ tohto hnutia, Anton Bernolák, tu postupoval podľa vzoru našich staroslovenských apoštolov, ktorý tak isto prv, než by sa boli dali do prekladu Svätého písma, najprv sa postarali o to, aby tento jazyk prekladu bol dôstojným prostriedkom na preloženie jeho textu kníh a všetkých nábožensko-liturgických písomných či ústnych prejavov.¹¹ V tomto ohľade zvlášť veľkú starostlivosť prejavil básnik Ján Hollý, ktorého veľmi skľučovala nízka jazyková úroveň kňazov,¹² ale aj úroveň textov náboženských pesničiek a modlitieb. Pritom Hollému veľmi záležalo i na autentickosti takejto literatúry, aby bola slovenská i svojim

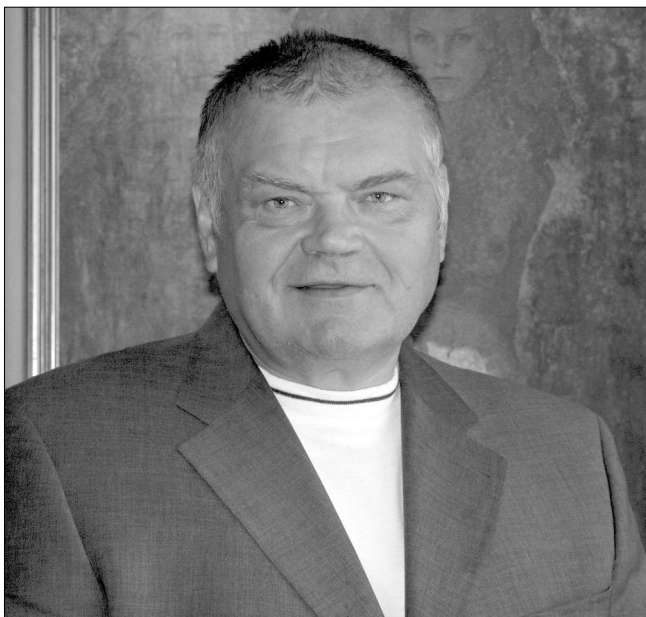
pôvodom a Slováci aj v tejto veci dokázali svoju kultúrnu „autarkiu“. Preto básnik, hoc už ťažko chorý, venoval týmto otázkam posledné sily, aby ani zbožnosť slovenského ľudu nebola devalvovaná biednou úrovňou kostolných piesní.

Ján Hollý aj tejto literatúre chcel dať punc slovenskej autenticity, ako ju prejavoval i v celej svojej básnickej tvorbe. Pritom si myslíme, že básnik Hollý aj z tohto dôvodu upúšťal od antického, časomerno-rytmického základu svojich veršov a nahrádzal ich časomerno-melodickou podobou svojich „pesní“. Preto napriek všetkej neobvyklosti v duchu práve takejto básnickej zotrvačnosti vydal i prvý diel svojich kostolných piesní. Žiaľ, nenašiel sa ani v jeho časoch, ani doteraz niekto, či takí, čo by sa s kongeniálnym zmyslom, podujali na prozodicko-hudobný výskum týchto Hollého nerýmovaných piesní, aby aj ony boli konečne zhudobnené podľa úmyslu ich autora.

Preto si myslíme, že až po tomto úkone budeme môcť hovoriť o bernolákovskom hnutí ako o uzavretej kapitole, aj ako o kompletnej premostení našich kultúrnych dejín po tom, čo nás stihla zaslúžená kľatba za naše nezodpovedné odvrhnutie cyrilo-metodskej misie.

POZNÁMKY

- 1 Anima naturaliter christiana.
- 2 Známý je jeho výrok: „Beda mi, ak by som nehlásal tomizmus“ (Heu mihi, si ne thomissaverim), čo je alúziou na výrok sv. Pavla: „Vae mihi, si non evangelizavero“ (Beda mi, ak nebudem hlásať evanjelium, 1 Kor 9, 16).
- 3 Známe sú tzv. Muratoriho zlomky z novozákonných spisov z konca 2. stor., ktoré sa zachovali v latinskom kódexe zo 7. alebo 8. storočia a ktoré Muratori objavil v Ambroziánskej knižnici v Miláne r. 1740.
- 4 De ingeniorum moderatione in religionis negotio (O umiernenom správaní sa vzdelancov v náboženských otázkach)
- 5 „...peccatum ex hominum culpa in mundum venisse, per malum determinationem hominis libertatis“.
- 6 Porovn.: Dr. Jozef Špirko – Cirkevné dejiny II. zv. Turčiansky Sv. Martin 1943, s. 301.
- 7 Prvá časť je z iniciál pôvodného mena: L. A. M., druhú časť mena tvoria modifikované podoby slova pridie (niekedy): Lamprius > Lamprid (Lamprit) > Lamindo Pritanio (v Bernolákovej úprave Lamind Pritanski, s tlačovou chybou „Pritansli“) Tento Muratoriho pseudonym odhalil autor predhovoru k jeho spisu De ingeniorum moderatione in religionis negotio v roku 1714.
- 8 Pozri: Alexander Máčaj – Panes primitiarum aneb: Chleby prvotín, lačnejším slova božieho predložené. Trnava 1718, s. 389.)
- 9 Išlo o to, že jozefinisticko-slobodomurárskym kruhom vo Viedni bola vítaná opozícia jansenistov voči Rímu, pre odmietnutie ich názorov, čo pokladali za útok na sv. Augustína, z ktorého mylné vychádzali.
- 10 Na tieto problémy jozefinizmu poukázal Eduard Winter, doteraz jeho najpresnejší analytik, pôvodne katolícky kňaz, ktorý obidve hnutia označil za opozíciu voči jozefinizmu, pričom rímskokatolícka reštaurácia to robila na platforme univerzálnej cirkvi, kým rakúskokatolícka na platforme národno-partikularistickej, a teda opozične miernejšej. Pozri: E. W.: Josefismus a jeho dějiny. Praha 1945, s. 219. a n.
- 11 Pre spisovnú nemčinu alebo češtinu bol však postup opačný. Základom spisovnej normy nemčiny sa stal Luterov preklad Sv. písma a spisovnej češtiny norma Kralickej bible Jána Blahoslava, posledného biskupa Jednoty bratskej, uplatnenej aj v spevníku Cythara sanctorum Juraja Tranovského.
- 12 V jednom zo svojich listov sa napríklad sťažoval, ako istý kňaz známy citár z Jánovho Evanjelia, že Slovo sa stalo telom (Jn 1, 14) spotvoril do podoby, „že slovo sa stalo masem“!



* * *

Kmotrička Bolest',
keď už si ma pasovala za hovorcu,
dožič mi, prosím, aj dni oddychu a dni sviatočné,
aby sa ušlo aj zástupom všetkých trpiacich
a nevnímali ťa len ako súčasť,
ako jediné posolstvo a zmysel života.
Ak už nás nútiš kľačať

pred tvojou zohavenou tvárou,
nešliap po ľudskej dôstojnosti,
buď očišťujúca,
nezakaľuj naše dni
ako svetlo v jamkách tvojich bezodných očí.

Kmotrička Bolest',
keď už si ma pasovala za hovorcu,
buď ku mne milostivejšia
nielen v umelom spánku, chcem prehovoriť
aj na tvoju obhajobu, viem, znie to paradoxne...

Kmotrička,
som zatúlaná minca v tvojich dlaniach,
ešte donedávna lesknúci sa jej averz,
teraz už len zhasínajúci reverz.
Od koho si požičiam,
keď sa mi odkotúľa záchranný pás,
peniažtek pod jazykom pri prevoze do večnosti?

* * *

Raz v noci
zjavilo sa na obrazovke môjho počítača
zopár slov:

Prialo by som Ti v prípade
tejto Kmotričky málo inšpirácie,
hoci umelcom sa želá opak,
aby inšpirácie mali dosť.

Najprv som sa zháčil, ale vzápätí mi zaplo.
Máš pravdu, priateľka moja ďaleká,
keď duch strapatého a zachmúreného Beethovena
taktovkou písal do vzduchu hudobné vety,
šiestou čiarou nad notovou osnovou
podčiarkol: Durch leiden Freude,
utrpením k radosti.
Nebolo treba viacej slov,
nebude treba viacej slov.

* * *

Kmotrička Bolest',
súhlasíš?
Veď koľko tvojich podôb vzišlo z utrpenia
a nedorástli do radosti.

RUDOLF ČIŽMÁRIK

Odpusť mi, Pane...

RUDOLF ČIŽMÁRIK (1949) promoval v roku 1973 na Filozofickej fakulte UK (aprobácia estetická výchova - slovenský jazyk). V roku 1970 debutoval zbierkou Kamenné úzasy. Potom nasledovali zbierky Krehká, Obojstranný zápal srdca, Variácie, Obyčajný deň a ďalšie. Vydal aj štyri prozaické knihy, dve knižky pre deti a knihu esejí. Spolu vydal 16 kníh a niekoľko prekladov. Napísal desiatky rozhlasových relácií a niekoľko televíznych scenárov. Venuje sa aj publicistike a prekladom detskej literatúry. Získal viacero ocenení doma i v zahraničí, naposledy Európsku cenu TREBBIA. Je v slobodnom povolani. Založil súkromné vydavateľstvo ALEXANDRA.



Kresba: Zdeno Horecký

* * *

Zavolali mi na mobil,
aby som sa vyšťveral na vyšetrenie na kopec,
do ústavu, kde Bartfayova bronzová dievčina
na prúdoch vody, čističká,
rozkrídlená,
vznáša sa nad hladinou fontány ako metafora.
Živá voda.
Už len pohľad na ňu prinavracal mi
náladu mladosti.

Zavolali mi na mobil.

Odpusť mi, Pane,
zazdalo sa mi, že musím vystúpiť
na svoju Golgotu,
viem, je to prisilné prirovnanie,
ale keď už mi vedieš
mysel' a ruku, vieš,
že z tejto výšky
pochopím človečie malicherné vzťahy.

Zavolali mi na mobil.

Hlas, ktorý mi z neho niesol nádej,
musel sa predsa aspoň obtrieť
o bezbrehé múry neba.
Veríš mi, Pane, že verím?

* * *

Kmotrička Bolest',
nenafukuj sa,
aj teba možno zraziť na kolená.
Viem, že to nebudem ja,
no človečia viera
jedného dňa ti zájde za nechty
a sama pocítiš, čo to vlastne rozdávaš.
Viem, nemožno dúfať v tvoje obrátenie,
lebo neznášaš,
neznášaš,
neznášaš možnosť tvojej potupy,
ale naozaj si taká mocná ako sa pechoríš?
Kmotrička Bolest',
nenafukuj sa,
aj teba možno zraziť na kolená.
Viem, že to nebudem ja,
no človečia viera
jedného dňa ti zájde za nechty
a sama pocítiš, čo to vlastne rozdávaš.
Viem, nemožno dúfať v tvoje obrátenie,
lebo neznášaš,
neznášaš,
neznášaš možnosť tvojej potupy,
ale naozaj si taká mocná, ako sa pechoríš?

* * *

Muž,
ktorý videl toľko podôb kmotričky Bolesti
na mojom tele zapísaných v jazvách,
usmieval sa pri mojich stretnutiach s ňou
a utešoval ma,
že bolesť klinom bolesti vyráza
a zdravší som ako pred rokom.
Pravda, nikto nie je doma prorokom.
Zmohol som sa len na: Ďakujem, pán profesor.

(fragmenty
z básnickej kompozície Prosba)

OSOBNOSTI KULTÚRNYCH DEJÍN SLOVENSKA

Dnes vari ako nikdy predtým sa často hovorí o osobnostiach či celebritách, aj keď málokto presne vie definovať pojem celebrity. V minulosti boli osobnosťami najmä vladári, králi, prezidenti, ale až čas ukázal, kto sa aj z nich stal skutočnou osobnosťou. Až čas – ten najlepší radca, preveril, kto a čo dosiahol, aké hodnoty zanechal tým, čo prišli po ňom. Až čas urobil zo skromných, nenápadných a múdrych ľudí osobnosti, na ktoré sa nezabúda. A dnes je to takisto, pretože ten, kto je múdry, je zvyčajne aj skromný a nepotrebuje sa ukazovať svetu. Svet, ľudia si ho a jeho dielo zaiste všimnú, aj keď možno tiež až po čase. Na Slovensku takýchto osobností žilo a chvalabohu aj dnes žije dosť. Naším seriálom *Osobnosti kultúrnych dejín Slovenska* chceme pripomenúť aspoň niektoré. Nebudú to biografie, ale iba krátke črty spomienok, ktoré predkladáme preto, aby sme si na slávnych Slovákov zašpomínali a dozvedeli sa o nich i čo-to nové.

Kráľ slovenských rozprávok



Spomínanie na folkloristu, literárneho historika, spisovateľa, básnika a prekladateľa Pavla Dobšinského (16. 3. 1828 – 22. 10. 1885) by sme mohli začať klasicky ako v rozprávke: „Kde bolo, tam bolo...“ A takmer každý u nás by bez dlhého rozmýšľania doplnil meno najznámejšieho slovenského rozprávkar. Nečudo, veď na jeho rozprávkach vyrástli celé generácie a ešte i dnes jeho príbehy, od ktorých sa nedá odtrhnúť, rozvíjajú fantáziu detí. No nielen deti sa k nim utiekajú, aj pre dospelých sú únikom od niekedy tvrdej reality, pretože iba v nich víťazí dobro nad zlom, pravda nad klamstvom a múdrosť nad hlúposťou.

Slovenský Homér – Pavol Dobšinský pochádzal z deviatich detí, narodil sa 16. marca 1828 v rodine evan-

jelického farára a učiteľa v Slačovciach. Vyrastal uprostred krásnej prírody v Sirku, priamo pod bájnym vrchom Železník. Mnohohodná rodina nebola bohatá, ale otcovi veľmi záležalo na tom, aby sa prvorodenému synovi Pavlovi dostalo vzdelania. Po ukončení základnej školy v rodnej dedine ho poslal na gymnázium do Rožňavy a do Miškolca, kde sa mal zdokonaľiť v maďarčine. V rokoch 1840 – 1848 študoval teológiu a filozofiu na evanjelickom lýceu v Levoči. Dobšinského pobyt na vychýrenom lýceu veľmi ovplyvnil. S elánom sa zapojil aj do práce Jednoty mládeže slovenskej a istý čas pracoval i vo funkcii predsedu, redigoval rukopisný zábavník Holubica, do ktorého prispieval básňami a zápsmi slovenských ľudových rozprávok. Venoval sa i prekladateľskej práci, pričom sa zamerával najmä na tvorbu svetových autorov, preložil diela Byrona, Mickiewicza, Lermontova, Rousseau, Shakespeare a i. Vyše dvadsiatimi piesňami a štyrmi rozprávkami prispel do Levočského zábavníka s podtitulom *Prostonárodný zábavník*, ktorý vyšiel roku 1846. Práve tu treba hľadať základy jeho

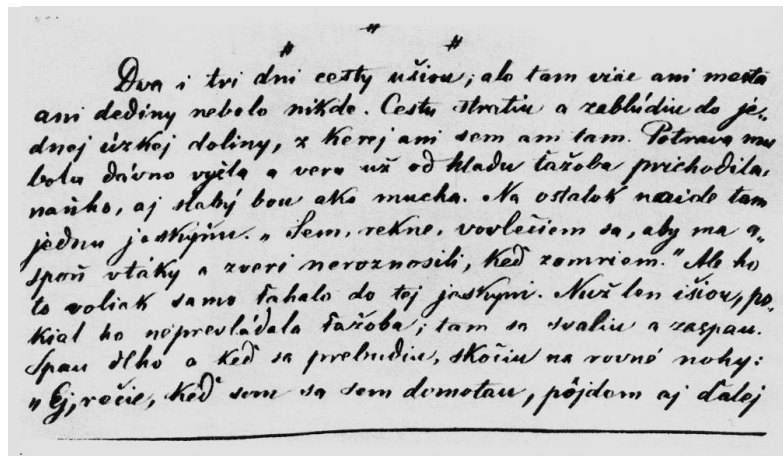
zberateľskej vášne, ktorej zostal verný až do smrti.

Život Pavla Dobšinského nebol vždy rozprávkový. Hneď po skončení lýcea musel narukovať, čo nebola prechádzka ružovou záhradou. Neľudské vojenské podmienky Pavol zle znášal a o dva roky sa vrátil domov s podlomeným zdravím. V opatere starostlivých rodičov sa však rýchlo zotavil a opäť sa pustil do práce a svedomite sa pripravoval na kandidátsku skúšku, ktorú roku 1850 úspešne zložil. Potom odišiel pracovať na faru do Revúcej k známemu evanjelickému farárovi Samuelovi Reussovi, prvému slovenskému literárnemu folkloristovi. Zaujímavé bolo, že Reuss sa postavil proti názoru osvietencov, ktorí považovali rozprávku za poveru, blud, nedôstojný človeka moderného veku. Presadzoval názor, že rozprávka je súčasťou ľudovej kultúry a vzácnym dokladom, ktorý vypovedá o kultúrnej a spoločenskej minulosti predkov. Odporúčal ju opisovať doslova, neupravovať ju stylisticky, aby sa nestratila jej vierohodnosť. Dobšinský s nim celkom nesúhlasil a osvojil si názor Ludovíta Štúra, že rozprávka je výplodom obrazotvornosti rozprávača. Preto i on, podobne ako štúrovci, zasahoval do starých príbehov a rozprával ich po novom. V tom bol Pavol Dobšinský jedinečný, nebol teda len zapisovateľom, ale i tvorcom určitého typu ľudovej rozprávky.

Krásne ľudské vlastnosti – sila, statočnosť, múdrosť i láskavosť – sú ženského rodu, akoby predovšetkým matka vkladala do nás všetko, čo potrebujeme k životu; hoci nesmieme zabúdať ani na úlohu otca v rodine. Každá žena je pre mňa rozprávkovou bytosťou, každá žena je rozprávnicou, ktorá snuje ne-

opakovateľné príbehy nielen pre svoje milované deti, ale aj pre svojho muža, čo ich potajme počúva detským srdcom, ktoré v sebe skrýva, obrniac sa neraz predstieranou neprístupnosťou a falošnou chlapeckou pýchou...

Pavol Dobšinský



Na revúckej fare zotrval dva roky, potom pôsobil ako kaplán v Brezne a v Rožňavskom Bystrom, až pokiaľ nedostal prácu na novozriadenej Katedre slovenskej reči a literatúry na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici. Tam sa opäť s veľkým zánietením pustil do svojej folkloristickej práce. Zamerával sa na ľudové rozprávky, ktoré vydal s A. H. Škultéty pod názvom *Slovenské povesti*. V úvode knihy napísali: „Len to si vezmite, čo je vaše Slováci!“ Nie, nechceli burcovať, napokon tolerantný, rozvážny a mierumilovný Dobšinský to ani nemal v povahe, chceli len upozorniť na bohatstvo, ktoré sa ukrýva v ľudovej múdrosti. A to sa im nadmieru podarilo, veď slovenské ľudové rozprávky vychádzali a vychádzajú v stále nových vydaniach a poznajú ich takmer všade vo svete. Zakaždým, v akomkoľvek vydaní, ostávajú prosté, skromné a tým múdre, odrážajú vnútorný svet slovenského ľudu, dobové realie a nadčasové sny ľudí.

Najpokojnšie a najkrajšie roky života prežil Pavol Dobšinský na fare v Drienčanch. Krajina a ľudia na juhu Gemera mu prirástli k srdcu najskôr svojou nenáhlivosťou, pokojom, lebo i on bol taký. Trpezlivo kázal a učil, vychovával mladých i starých. Bol jedným z nich, gazdovo, včeláril, pracoval v záhradke. Do Drienčan prišiel za farára po smrti svojho predchodcu Jonatana Čipku roku 1861, o pár rokov sa tam druhý raz oženil s vdovou po priateľovi štúrovskom básnikovi Jankovi Čajakovi Adelou Medveckou-Čajakovou, ktorá na fa-

ru priviedla i svojho malého syna Janka. Dobšinský sa stal milujúcim manželom a dobrým otčimom Janka, z ktorého vyrástol spisovateľ. Svojej milovanej žene s láskou hovorieval Atalienka podľa postavy známej rozprávky *Šurienka a Atalienka*. Čestne sa zachoval i k jej prvému manželovi, básnikovi Jánovi Čajakovi, keď usporiadal pozostalosť a vydal jeho verše pod názvom *Básne Jána Čajaka*. Taktiež vydal i súborné diela Jána Bottu a Ludovíta Kubániho. Nezanedbateľné sú aj jeho odborné práce, v príspevku *Slovenské prostonárodné poklady* podal návod na zbieranie folklórneho materiálu. Okrem toho vydal teoretický spis *Úvahy o slovenských povestiach* a publikáciu *Prostonárodné obyčaje, povere a hry slovenské*. Popri vlastných zbierkach použil staré zápisy ľudových rozprávok zaznamenané J. Franciscim-Rimavským, A. H. Škultéty a B. Němcovou v novom, osemzväzkovom vydaní slovenských rozprávok *Prostonárodné slovenské povesti*, ktoré je považované za najvýznamnejší súbor slovenských rozprávok porovnateľný s edíciami zahraničných zbierok bratov Grimmovcov. Dielo vydal Dobšinský na sklonku života na vlastné náklady a to je najlepší dôkaz, že až do smrti (zomrel 22. októbra 1885) zostal verný všetkému, čo miloval. A tak, ako v jeho obľúbených rozprávkach – vernosť bola spravodlivo odmenená. Jeho dielo prežilo a rozdáva múdrosť i naďalej. Pretože, ako napísal Milan Rúfus: „Rozprávka je báseň. Napísaná v šťastnej chvíli a zdokonaľovaná za storočia zástupmi neznámych. Tlmočí zákony, objavené skúsenosti tých, ktorí nesú život na pleciah... Jej moc je v tom, že ako abeceda platí pre malých i veľkých. Je onou orechovou škrupinkou, v ktorej je uložený život.“

JOZEF LEIKERT



V januári uplynie nedežiatich sedemdesiat rokov od narodenia fenomenálneho ruského herca a barda Vladimíra Vysockého (nar. 25. 1. 1938 v Moskve). Patril k tej hŕstke umelcov, ktorí žijúc vnútorne i spoločensky slobodne, naplno oslovovali najširšie vrstvy autenticitou svojho verejného prejavu, onou jednotou medzi tvorbou a životom. Jeho odva- ha pomenovať pravdivo bolestivé stránky súčasnosti moderným, drsným jazykom a citlivo stvárniť drámu ľudského údela mu priniesli popularitu legendy. Nebolo vari človeka, ktorý by jeho tvorbu nepoznal a nepočúval jeho naliehavý,

zachrípnutý hlas. Pohreb predčasne zosnulého umelca (zomrel 25. júla 1980) sa premenil na manifestáciu. Dodnes sa k jeho hrobu chodia pokloniť davy ľudí, ba jeho ctitelia mu dokonca na Silvestra rok čo rok na hrob nosia šampanské.

VLADIMÍR VYSOCKÝ

x x x

*Lad podo mnou, l'ad nado mnou – ja vnútri:
prebiť sa nahor? Cez dno? Čo mi káže um?
Len vyplávať, len veriť, nebyť smutný,
chopiť sa práce v strachu o vízum.*

*Lad nado mnou, tak povol', nebud' smiešny.
Potím sa ako oráč na stráni.
Vrátim sa k tebe ako jachta v piesni,
s pamäťou, so starými veršami.*

*Štyridsiatkou aj s čím si naivne sa pýšim,
stále živý -
dvanásť rokov ma chrániš ty a Boh.
A veru mám čo spievať pred Najvyšším,
mám sa čím obhájiť, až ma zrazí z nôh.*

Jún 1980

Preklad TEODOR KRIŽKA

Ľubica Kázmerová
a Milan Katuninec:
Dilemy Karola Sidora,
Kalligram Bratislava 2006,
199 strán

Karol Sidor patrí k významným postavám slovenského politického a kultúrneho života v 20. storočí. Treba teda privítať skutočnosť, že v priebehu posledných 5-6 rokov vychádza už druhá monografia, ktorá chce predstaviť slovenskej verejnosti tohto málo známeho a neprávom zabúdaného mnohostranného aktivistu. Prvou knihou o Sidorovi bol zborník zo seminára o Karolovi Sidorovi, ktorý zostavil Dr. Peter Maruniak (*Karol Sidor 1901-1953*; Kabinet výskumu dejín slovenského exilu a mesto Žilina, 2001) a druhou publikáciou je práca dvojice Ľ. Kázmerová a M. Katuninec, *Dilemy Karola Sidora*, Kalligram 2006). Obe publikácie majú na titulnej strane ten istý portrét Karola Sidora a podstatná časť ilustrácií obrázkovej prílohy v knihe *Dilemy Karola Sidora* už bola reprodukováaná v Maruniakovom zborníku. Najčudnejšie na veci je, že dvojica autorov sa o Maruniakovom zborníku ani slovom nezmieni – ani v texte, ani v zozname použitej literatúry. Je to zámerne, alebo autori nepoznajú ani domácu literatúru o Sidorovi? Ak zborník nepoznajú, to je škoda, pretože v ňom by boli našli viaceré hodnotné príspevky, z ktorých by sa mohli mnoho nového a zaujímavého o Sidorovi dozvedieť.

Kniha *Dilemy Karola Sidora* je komponovaná veľmi dômyselne. Ako sa píše v úvode, autori vychádzajú z premisy, že Sidor bol v živote postavený pred viaceré neľahké dilemy, kde sa musel rozhodnúť, ktorou cestou sa bude uberať jeho ďalšia verejno-politická činnosť. Autori špecifikujú (na s. 9-11) niekoľko takých kľúčových zastavení na jeho životnej púti. Už ako študent si musel vybrať, či sa má exponovať v národnom duchu a uverejňovať príspevky v Národných novinách. Neskôr ako mladý muž musel uvažovať, či sa má venovať štúdiu práva, alebo sa naplno zapojiť do novínarskej práce. Ako politik musel čeliť dileme, či vziať funkciu predsedu slovenskej autonómnej vlády, alebo ju odmietnuť. Ako predseda vlády bol postavený hádam pred najvážnejšiu dilemu svojej politickej kariéry: či (na nemecký podnet) vyhlásiť slovenskú samostatnosť, alebo nie. Po vyhlásení samostatného Slovenského štátu stál pred rozhodnutím, či viesť ministerstvo vnútra, alebo sa funkcie vzdať. Potom prišla ďalšia dilema: či odísť z domácej politiky a prijať funkciu vyslanca pri Vatikáne. Po vojne stál pred dilemou, či sa má ujať vedenia slovenského exilu, alebo ostať v relatívne pasívite; či má ísť vlastnou cestou, alebo sa pridať k existujúcej exilovej politickej organizácii.

Autori sledujú životné osudy Karola Sidora v piatich kapitolách (Študent od Váhu, Medzi kultúrou a politikou, Hľadanie možnosti, V diplomatických službách a vo exile), kde sa pokúšajú vysvetliť, ako Sidor pristupoval k týmto dilemám, ako ich riešil a aké následky z toho vyplynuli. Niekde sa im to podarilo, inde nie.

Kniha má svoju obsahovú hodnotu, ale na viacerých miestach čitateľ nadobudne dojem, že cieľ, ktorý si autori vytýčili (predložiť „ucelenejší pohľad na túto kontroverznú postavu slovenskej histórie 20. storočia“ - s. 11), bol nad ich sily. Komplexný a na udalosti bohatý život K. Sidora si vyžaduje lepšie fundovaný a hlbšie premyslený prístup. Rovnako je dôležité, aby sa jednotlivým úsekom Sidorovho života pripísala patričná váha. Autori sa týchto zásad nedržali. Veľa pozornosti venovali napríklad jeho študentskej angažovanosti a práci okolo časopisu *Vatra*, ale už oveľa menej jeho činnosti ako nebojácneho opozičného novinára, ktorého články boli často cenzurované a ktorý za svoju bojovnosť bol často stíhaný, pokutovaný ba i väzený. Prvé a hlavné Sidorovo povolanie bolo novinárstvo. V redakcii *Slováka* pracoval od jeho založenia v r. 1919 až do r. 1939, od r. 1929 bol jeho zodpovedným redaktorom a od r. 1931 až do svojho odchodu zo Slovenska šéfredaktorom.

O tom, aký ťažký bol život opozičného novinára v Masarykovej demokracii, svedčí záznam v Sidorovom *Denníku* zo 6. decembra 1933: „*Pomocou paragrafov chcú ma teda od písacieho stola odvieť. ...Dňa 11. júna 1933 na protirevizionistickom zhromaždení v Ružomberku povedal som reč. Páčila sa Ružomberčanom, ale nie štátnemu zastupiteľstvu. Krajský súd v Ružomberku dňa 6. októbra ma odsúdil za ňu na 6 týždňov nepodmienečne do väzenia. Potom som mal súd v Bratislave. Prevzal som, ako zodpovedný redaktor, zodpovednosť za článok „Pražský list“.*

Krajský súd v Bratislave ma odsúdil na 300 korún pokuty. Vrchný súd to zvýšil na 1 mesiac väzenia. To znamená, že mám sedieť 2 mesiac. Teraz prirátam k tomu do výhľadu daných 67 pravôt a človek musí žasnúť nad tým, čo ho ča-

ne ani len zloženie americkej delegácie; nebol v nej nijaký Andrej Rilík (s. 71 a 198), ale Andrej Rolík a vôbec nebol v nej Jozef Pruša (ktorého oni volajú Jozef Prúš, pozri s. 198), ktorého nahradil Dominik Sloboda.

A v súvislosti so Slovákmi v Amerike by sa bolo patrilo poukázať, že Sidor už od svojej mladosti venoval veľkú pozornosť našim krajanom za morom. Autori síce spomínajú jeho kontakty so slovenskou Amerikou v rokoch 1939-1941 (s. 106-110), ale vôbec nič nepíšu o jeho predchádzajúcej činnosti na tomto poli. Sidor je predsa autorom diela *Slováci v zahraničnom odboji* (1928), ktoré je prvou prácou, čo dokumentárne zobrazuje národný, kultúrny a spolkový život slovenských vysťahovalcov v USA s osobitným dôrazom na ich obrovský materiálny a morálny príspevok k vzniku Česko-Slovenska.

Neprehľadne a zmätene je vypracovaná aj podkapitola *Úsilie o konkordát a arcibiskupstvo* (s. 110-114). Mimocho-

v Bratislave majú tiež zdeformované mená: E. Manach (s.158 a 198, namiesto správneho E. Manac'h) a M. Dyeane (s. 158, namiesto správneho M. Dejeane). Autorom sa podarilo skomoliť dokonca aj krstné mená: Guiseppe, namiesto správneho Giuseppe (s. 106) a Étien namiesto Étienne (s. 198).

Na s. 26 sa píše: „Ako neskúsený mladý človek (Sidor) si osvojil v tomto období medzi jednoduchými ľuďmi rozširovaný názor na Čechov prichádzajúcich na Slovensko ako nositeľov nežiaduceho pokrokárstva, ktorého obsahom mal byť husitizmus spájaný s bezbožnosťou.“ – K tomu iba toľko, že to nebol názor, ale smutná skutočnosť, ktorá neunikla nikomu, kto mal otvorené oči, či už bol skúsený alebo neskúsený, starý alebo mladý. Referoval o tom už v r. 1919 britský vyslanec v Prahe Mr. Cecil Gosling, v svojom hlásení do Londýna (Pozri napr.: F. Vnuk, *Andrej Hlinka, tribún slovenského národa*, Bratislava 1998, s. 46-48).

Nad knihou o Karolovi Sidorovi

dom: autorom návrhu konkordátu nebol iba prof. L. Knappek (s. 111), ale aj Emil Funczik, profesor cirkevného práva na Bohosloveckej fakulte v Bratislave.

Niekde sa čitateľovi bude zdať, že autori sa ešte nezabavili marxistickej terminológie a marxistického výkladu našich dejín. Napríklad, píšú, že slovenská vláda (v r. 1939) mala „postavenie satelita nacistického Nemecka“ (s. 99). V skutočnosti postavenie Slovenska voči Nemecku nebolo o nič satelitnejšie, než bolo postavenie predmníchovskej Č-SR voči Francúzsku. To je už osud malých národov, to bol osud Č-SSR pred rokom 1989 a to je osud Slovenskej republiky dnes, či si to už priznáme, alebo nie.

Podobne na s. 110 autori píšú: „...po vstupe Spojených štátov amerických do vojny vyhlásila Američanom a Britom 12. decembra 1941 vojnu aj Slovenská republika.“ Škoda, že autori necitujú prameň, pretože niečo takého pikantného by človek márne hľadal v serióznych historických dielach a kronikách slobodného sveta. Vyhlásenie vojny je totiž veľmi vážna vec, ktorá sa nerealizuje krátkou správou v dennej tlači. Iba prokurátorský výklad dejín môže vystúpiť s takou demagogiou. A okrem toho, vojna sa nevyhlasuje obyvateľom krajiny alebo štátu.

Alebo na s. 143-144, kde autori tvrdia, že vraj určitých „politických utečencov zo Slovenska... nová vládna moc v Česko-Slovensku dala na medzinárodnú listinu vojnových zločincov“. Kolegovia, prosím vás, koho a kedy? Medzinárodná listina vojnových zločincov síce jestvuje, ale na nej sa nenachádza ani jeden slovenský politický utečenec. Ani jeden!!

Kniha je priam zaplavená chybami a nepresnosťami, ktoré v diele tohto typu by nemali čo hľadať. Zarazí nepozornosť pri písaní osobných mien. Už som poukázal na prípad členov americkej delegácie, kde sa objavuje Pruša a Rilík, namiesto: Pruša a Rolík (s. 71). Ale sú aj ďalšie príklady takejto nedôslednosti: Sidorov taliansky priateľ sa niekedy spomína ako Gonello (s. 144, 196), inokedy Gonella (správe je Gonella). Poľský vyslanec pri Svätej stolici sa objavuje raz ako Papé (s. 131, 132), inokedy vo svojej správnej forme: Papée. Podobne aj nunciu vo Washingtone je v texte uvedený ako Cicognani (správne), v indexe mien Ciognani; Hlinkov spoločník František Jehlička je v mennom registri zaznamenaný ako Jedlička. Mikuláš Šprinc sa v knihe spomína ako Špric (s. 153), vydavateľ Ivan Štelcer ako Ivan Štercer (s. 155, 165, 192). Francúzski diplomati

Na prehováranie biskupa Vojaťašáka, aby prijal funkciu vyslanca pri Svätej stolici, Sidor mal takéto námietky:

„*Prosím – bránim som sa – ja rád by som išiel do Vatikánu za vyslanca, ale neviem ani taliansky a ani francúzsky. Moja nemčina tiež nie je chýrna. To by som potreboval Msgr. Dr. Jozefa Kapalu, ten vie taliansky i francúzsky. Bez neho také miesto by som nemohol prijať.*

Biskup Vojaťašák sa zamyslel. Išlo o jeho osobného sekretára, ktorý už osem rokov v tejto funkcii stál vedľa svojho biskupa. A Msgr. Jozefa Kapalu aj osobne mal rád. Teraz mu ho ja chcem vziať. Dá ho, nedá ho?

Dobre – prehovoril pomaly pán biskup a v jeho očiach sa zjavilo niečo z toho, čo mal Abrahám v očiach, keď bol ochotný obetovať svojho syna Izáka. – Dobre, Msgr. Kapala pôjde spolu s Vami do Vatikánu.

Takýto bol môj rozhovor s J. E. biskupom Jánom Vojaťašákom v stredu 3. mája 1939“.

Z citovaného je zjavné, že Vojaťašák Kapalu na post do Vatikánu neodporučil, ale mu ho na žiadosť K. Sidora „obetoval“.

Na s. 101 autori tvrdia, že J. Kapala „absolvoval vysokoškolské štúdium na bohosloveckej fakulte“ v Ríme. – Každý kňaz musí absolvovať bohosloveckú fakultu a takých fakúlt je v Ríme vyše dvadsať. Údaj treba spresniť a uviesť (čo Sidor v svojej knihe *Šesť rokov pri Vatikáne* spomína aspoň dvakrát), že Kapala študoval v Ríme na Urbanovej univerzite De Propaganda Fide.

Na s. 114 sa spomína „sekretár Rímskej kúrie Domenico Tardini.“ – Funkcia sekretára Rímskej kúrie nejestvuje. V tom čase (v r. 1944) Tardini bol vedúcim Sekretariátu Sv. stolice.

Na s. 124 sa čitateľ stretne s kurióznym pleonazmom: „morálno-etické (t. j. mravno-mravné) hľadisko“.

V knihe sa na viacerých miestach cituje z dokumentu „Denník K. Sidora, Historický ústav SAV, Bratislava, inv. č. 815.“ – V skutočnosti tu nejde o *Denník* K. Sidora (ktorý pozostáva zo 42 zväzkov), ale iba o 30 strán výpisov z *Denníka* (od januára do októbra 1943), ktoré vyhotovil Pavol Čarnogurský počas svojej návštevy u Sidorovcov v Montreali v r. 1969.

Veľa by sa dalo povedať aj o zozname použitej literatúry. Chýbajú v ňom mnohé Sidorove práce dôležité k poznaniu jeho široko-rozvetvenej činnosti, napr. *Černová* (1937), *Na Podkarpatskej Rusi* (1933), *Slováci v zahraničnom odboji* (1928), *Slovenská politika na pôde pražského snemu, Zv. II.* (1943), *Dve cesty* (1951). Neuvádzajú sa ani práce Sidorovho dlhoročného priateľa a tajomníka slovenského vyslanectva pri Vatikáne J. Kapalu (hoci mnohé vyobrazenia v ich knihe – ak nie sú kópie z Maruniakovho zborníka, sú plagáty z Kapalových kníh). Ináč práce exilných autorov sú zastúpené veľmi selektívne, pri čom niektoré z nich (Okál'ov *Výpredaj ľudskosti*) sú veľmi peknou beletriou, ale nespôhlivou historiografiou. To platí aj o Špetkovom diele *Slovenská politická emigrácia v 20. storočí*.

Kniha by mala mať bibliografiu aspoň knižných prác Karola Sidora.

A na záver pár nesprávnych anglických výrazov: na s. 144, namiesto *Refuges* má byť *Refugee* a na s. 149, namiesto *Britanic* má byť *Britannic*. UNRRA je akronym názvu United Nations Relief and Rehabilitation Administration, t. j. Správa Spojených národov pre pomoc a rehabilitáciu, a nie Pomocná a repatričná komisia Spojených národov (s. 144) a plný názov organizácie spomínanej pod menom National Welfare Conference (s. 154), je National Catholic Welfare Conference.

Autorom patrí uznanie za úsilie zaplniť jedno z čiernych miest na poli slovenskej historickej spisby. I keď ich dieľo nespĺňa všetky očakávania kritického čitateľa, je víťaným stimulom a výzvou k ďalším a dokonalejším prácam v tomto smere.

FRANTIŠEK VNUK

Tieto slová bl. sestry Zdenky som uviedol v názve tohto príspevku preto, aby som poukázal na kresťanskú nádej, ktorá vyplýva z Kristovho zmŕtvychvstania a ktorú som šiel hľadať do kongregácie Milosrdných sestier svätého križa v Haniske pri Košiciach. V tomto rehoľnom spoločenstve totiž žije s. Angelia, ktorá mala tú možnosť osobne poznať sestru Zdenku, keď bola v roku 1950 operovaná v Štátnej nemocnici v Bratislave. Ako spomína, „sestra Zdenka ma duševne pripravovala na túto operáciu, za čo som jej bola veľmi vďačná. Všimla som si, že ku každému bola pozorná a vnímavá a súcitila s utrpením druhých.“ Keď ju naposledy videla po

som radostnejšia, čím viac príležitostí predvídám, v ktorých budem môcť dokázať Ježišovi svoju lásku a zarobiť na živobytie pre svoje duchovné deti.“

Duchovné materstvo a otcovstvo boli jedným zo znakov zakladateľov tejto komunity, veď páter Teodózius povedal: „Nebudem mať pokoja, dokiaľ bude na svete jedna sirota, o ktorú nebude postarané.“ Preto založil aj nemocnicu, kde mohli prichádzať aj neveriaci ľudia. Tým ukázal príklad, že správny kresťan by nemal robiť rozdiely medzi veriacimi a neveriacimi ľuďmi, ale naopak, mal by pomáhať všetkým bez rozdielu a nechať za to odmenu. Sestra Konštancia mi povedala, že všetci kresťania by mali byť

Za mrakmi je moje milované slnko

tom, ako ju prepustili z väzenia, povedala, že „ma už nevnímala, pretože bola zmierená s blížiacou sa smrťou.“

Predstavená tejto komunity s. Konštancia mi predstavila históriu spoločenstva. Jeho zakladateľom bol páter Teodózius (1808-1865), ktorý vnímal požiadavky doby. Odpovedal na ne výrokom: „Požiadavka času je Božia vôľa.“ Založil Inštitút sestier učiteľiek, do ktorého vstúpila aj Katarína Schererová (1825-1888), neskôr sestra Mária Terézia – spoluzakladateľka a prvá generálna predstavená Milosrdných sestier svätého križa. Bl. Matka Terézia často povzbudzovala svoje sestry: „Neklesajte na mysl, ale pozerajte na toho, od ktorého pochádza všetka sila.“ S. Konštancia mi na otázku, aká je spiritualita tejto komunity, odpovedala: „Je to spiritualita križa, ktorá nás privádza k Bohu. Vertikálna os znamená lásku k Bohu a horizontálna lásku k blížnemu. Naša komunita okrem pravidelnej modlitby a duchovných cvičení koná aj prácu pre chudobných, chorých a ľudí žijúcich na okraji spoločnosti. Vedie nás k tomu duch Evanjelia, ktorý vrcholí na križi.“ Bl. s. Zdenka sa vo svojom živote nechala inšpirovať spiritualitou sv. Terézie z Lisieux, ktorá bola známa svojou detskou čistotou dôverou a oddanosťou k Bohu, siahajúcou až po hrdinské znášanie utrpenia a smrti. Ako píše s. Zdenka vo svojom denníku, „keď myslím na utrpenie a bolesti, ktoré na mňa čakajú, tým

verní svojmu povolaniu, na ktoré sú naviazané iné duše. „Keď zradíte svoje povolanie, kto pomôže týmto dušiam? Je to ako pole, kde síce každý obrába svoju parcelu, ale keď ju niekto neobrobí, ostane prázdna.“ Tým, že sme sa krstom stali údmí Kristovho tela, sme zodpovední jeden za druhého, a preto by sme nemali zabúdať na to, že radosť alebo utrpenie jedného člena Cirkvi sa dotýkajú všetkých členov. Z toho vyplýva, že základnou črtou kresťanov by mala byť *caritas*, čiže láska, ktorá sa prejavuje v konaní dobrých skutkov. Aby však človek vedel milovať druhých ľudí, musí najprv milovať Boha, ku ktorému sa môžeme najlepšie dostať cez prežívanie osobného križa.

Ale podľa slov s. Konštancie „nemôžeme ostať len pri križi, pretože utrpenie nie je konečným cieľom ľudského života. Po ňom nasleduje vzkriesenie a večný život.“ Ani s. Zdenka sa nikdy nestražovala na neľudské mučenie, ktoré podstúpila vo väzení. Keď sa jej spoluväzenkyňa Helena Kordová opýtala na to, čo prežila počas vyšetrovania, odpovedala stručne: „Nechcíte vedieť.“ Sestra Zdenka vedela veľkodušne odpustiť svojim trýzniteľom a po svojej smrti vyprosila jednému sudcovi obrátenie. Tak by to malo byť aj v živote každého z nás, aby sme odchádzali z tohto sveta s čistým svedomím, pripravení uvidieť Kristovu tvár.

JÁN HODÚR

Prvý predseda Matice slovenskej katolícky biskup Štefan Moyses a prvý podpredseda MS evanjelický superintendent Karol Kuzmány vytvorili vznešené dielo a dodnes sú symbolom vzácnjej náboženskej znášanlivosti oboch konfesií. Zrodila sa tak prínosná moysesovsko-kuzmányovská tradícia, symbol jednoty národa, tolerancie a vznik moderného ekumenizmu. Svetozár Hurbán Vajanský to vyjadril slovami: „Moyses (Kuzmány. Magna ingenia conveniut (veľkí duchovia sa zblížujú, i keď ich delí čas, priateľ, konfesia. Dve bratské srdcia, dve súrodé duše, dva kongeniálne umy, ale jedna veľká vôľa, jedna šľachetná snaha, jeden svätý ideál: vymaňenie slovenského národa spod jarma duchovného, národného, hmotného, vyvedenie nášho národa z faraónovho Egypta“.

Štefana Moyses (1797 – 1869) poznáme ako cirkevného hodnostára a národnokultúrneho dejateľa. V 60. rokoch 19. storočia bol vedúcou postavou národnoemancipačného hnutia Slovákov. Viedol memorandovú deputáciu k panovníkovi do Viedne a s úspechom Maticu slovenskú. Prispel k rozvoju slovenského školstva. Zaslúžil sa o rozšírenie cyrilometodského dedičstva a o vytvorenie tradície spolupráce katolíkov a evanjelikov. Karola Kuzmányho (1806 – 1866) počas pôsobenia vo Viedni považovali úradné kruhy za čelného predstaviteľa Slovákov. V tom čase viedol tvrdý boj za usporiadanie pomerov v evanjelickej cirkvi v Uhorsku, na základe čoho bol aj neskôr zvolený za superintendenta. Ako významný činiteľ cirkevného, národného a kultúrneho života sa zaslúžil o vznik jedného z troch matičných gymnázií, ktoré vošlo do dejín nášho školstva ako Nižšie slovenské evanjelické patronátne gymnázium v Martine. Bohatými literárnymi, prekladateľskými a vydavateľskými aktivitami prispel k formovaniu slovenskej kultúry a literatúry. Odkaz zanechal v podobe hymnicky piesne Kto za pravdu horí.

Významné jubileá národnoobrodenských predstaviteľov, ale najmä ich prínos pre históriu Slovákov v 30. – 60. rokoch 19. storočia sa stali pod-

O dvoch matičných dejateľoch

netom pre konanie konferencie, ako aj vydanie publikácie – Karol Kuzmány a Štefan Moyses v slovenských národných a cirkevných dejinách. Matica slovenská knihu vydáva ako 3. zväzok edície Spisy Slovenského literárneho ústavu MS. Publikácia rozširuje poznatky o Š. Moysesovi a K. Kuzmánym, známe z kníh P. Bujnáka, P. Vongreja, S. Hurbana Vajanského, R. Brtáňa, B. Pollu a zo zborníkov i štúdií, pričom skúma, ako píše v úvode Miroslav Bielik, „či ideový odkaz ich účinkovania možno prevziať bezo zmeny do súčasnosti“. Ide tu najmä o hodnotenie Karola Kuzmányho Pavlom Bujnákom, poznačené čechoslovakizmom, ktoré v zborníku Tomáš Winkler prehodnocuje vo svetle najnovších literárno-vedných výskumov.

Moysesovej a kuzmányho činnosti a vkladu vo viacerých oblastiach sa venujú príspevky o ich nezastupiteľnej roli v slovenských národných a cirkevných dejinách, o ich jazyku, rétorike v rečiach a kázňach, o postoji k národnostorivým hnutiam a o dokumentácii matičných aktivít obidvoch v archíve MS, pod ktoré sa autorsky podpísali Jozef Markuš, Tomáš Oravec, Ladislav Bartko, Štefan Hanakovič a Vlasta Bellová.

Text zborníka nás len utvrdzuje o nadaní Karola Kuzmányho. Preukázal ho najmä ako znalec literatúry a teológie (cirkevné aktivity opisujú príspevky Miloša Kovačku a Jána Dubínyho), schopný literát (príspevky Evy Fordinálovej, Viery Žemberovej, Slavomíra Vašša), estetik (príspevok Hedvigny Kubišovej), dobrý organizátor a osvetár (príspevok Júliusa Lomenčíka) a bystrý novinár (Hronke sa venujú príspevky Jany Šlopekovej a Evy Čulenovej).

Formovanie názorovej orientácie Štefana Moyses-a a všetky dôležité míľniky života priblížil editor zborníka Imrich Sedlák. Korene biskupovej osobnosti poodhaľuje Štefan Baranovič. Richard Lacko analyzuje vyše 20 ročné pôsobenie a národné účinkovanie Štefana Moyses-a v Chorvátsku. Už vtedy sa zaujímal o národno-emancipačný a kultúrno-jazykový vývoj na území Slovenska. Preto sa intenzívne

kontaktoval s Martinom Hamuljakom, ako aj Jánom Kollárom, o čom píše Milan Čechvala. Š. Moyses sa zúčastňoval na náboženskom živote, ale vykonával veľa aj v kultúre a politike. V Chorvátsku jeho politická aktivita kulminovala v r. 1848 – 49, keď predtým bol aj poslancom na Uhorskom sneme za Záhrebskú kapitolu, na čo sa zameraral Július Valach.

Činnosť Š. Moyses-a v hodnosti banskobystričského biskupa, hlavne v prvej polovici 60. rokov, keď vrcholila jeho národno-politicko-kultúrna činnosť, priblížil Zoltán Baláž. Za moysesovho predsedníctva sa Matica stala prvým orgánom inštitucionalizovanej starostlivosti o slovenský národný jazyk. Príspevok Ondreja Halása vyzdvihuje dejateľov vzťah k spisovnej slovenčine. Aktívnym postojom v bojoch za národné práva si získal značnú popularitu, čo dosvedčujú mnohé ďakovné listy zo všetkých kútov Slovenska, o čom píše Michal Eliáš. Ako editor vydání Pozdravných listov Š. Moysesovi a Moysesových matičných prejavov a autor štúdií urobil veľa pre aktualizáciu diela a činov veľkého Slováka a oduševneného Slovana Anton Augustín Baník, čo hlbšie analyzuje Pavol Parenička.

Vydanie knihy o národných velikanoch najvyššieho rangu poukazuje na význam návratov k našej histórii, najmä v súčasnom komerčnom a globalizovanom spôsobe života. „Oni dvaja prečneli“, ako napísal Jozef Markuš, „prečneli až k nám, prečneli so svojim posolstvom do nášho zmäteneho, bezradného, až bezduchého sveta. Moyses a Kuzmány ostávajú našim vzorom, našou vzpruhou a našim svetlom i dnes a práve dnes“.

KAROL PETROVSKÝ



Narodil sa 10. mája 1949 v Bratislave. Vyštudoval strednú priemyselnú školu chemickú, odbor spracovanie mäsa - 1968, VŠ-MU odbor herectvo - 1973 - u profesora Budského. Pôsobil v Krajo-vom divadle Nitra, Poetickom súbore Novej scény. Učí na bratislavskom Konzervatóriu umelecký prednes.

Bleskový rozhovor s hercom a recitátorom Jozefom Šimonovičom

- Stretáme ťa na nielen na televíznej obrazovke, či vo filme. Tvoj podmanivý hlas buráca aj na podujatiach, na ktorých sa zápasilo a zápasí o nepokryvený obraz Slovenska a Slovákov. Si teda jedina z mála populárnych osobností, ktoré nikdy neváhali riskovať, pokiaľ šlo o obranu slovenských národných záujmov. Kde sú teda korene tvojho vlastenectva? Je to vec sebauvedomenia sa v dospelom veku, alebo si sa takým sformoval už v detstve?

JOZEF ŠIMONOVÍČ: - Pochádzam z rodiny, v ktorej sa zjavila nemecká, čiernohorská a česká krv. Teda geneticky som miešanec. Ale tu som sa narodil, tu som sa prvý raz nadýchol, tu rozumeli môjmu prvému slovu. Veľmi dôležitým formovacím prvkom v mojom vzťahu k Slovensku boli moji rodičia, starí rodičia, teda a strýko z otcovej strany.

- Čím to je, že drvivá väčšina slovenských hercov, dokonca i tých, ktorí po ce-

lý život hrali vo filmoch podľa slovenskej literárnej klasiky, sa za posledných osemnásť rokov tak povýšenecky odvrátila od vlastného národa a páci sa im v podivnej role kozmopolitov s neskrývaným čechoslovakistickým akcentom?

JOZEF ŠIMONOVÍČ: - Poviem to veľmi krátko - v možnostiach sebarealizácie v zahraničných médiách a filme, to znamená aj v zárobkoch. Pri absencii tvorby v slovenskej televízii, filme a v poslednej dobe i v slovenskom rozhlase je to aj celkom pochopiteľné. Nie malou mierou sa pod vlašnosť vzťahu k svojeti podpisuje aj nevlastenecká výchova v škole.

- Obaja patrime k obdivovateľom majstrovstva takých veľkých osobností, akou bol Gustáv Valach. Vieme teda presne, že to nebol iba pán herec, ale aj hlbavý a hlboký mysliteľ, poctivo a s láskou oddaného syna milujúci svoju vlasť. Stretnutia s ním boli plné tvorivého napätia, každé nás posúvalo ďalej milový-

mi krokmi. Keď sa tak zahľadím do tvojej tváre, akoby som našiel veľký kus z ľudských princípov Gustáva Valacha. Nože si trochu zaspomínaš...

JOZEF ŠIMONOVÍČ: - PÁN Gustáv Valach bol pre mňa obrovským vzorom ako v oblasti umeleckej, tak aj v oblasti ľudskej, morálnej i vlasteneckej. Mal som tú česť, že som mohol byť jeho blízkym priateľom a veľakrát i spoluúčinkujúcim. No napriek tomu verejne vyhlásujem, že mu nesiaham ani po členky.

- Čím to je, že objektívne máme my Slováci najmenšie národné povedomie spomedzi okolitých národov, a predsa nás tak radi častujú takými prívlastkami ako nacionalisti, klérofašisti, xenofóbi a pod.?

JOZEF ŠIMONOVÍČ: - Podľa môjho názoru je to preto, lebo sa bojíme zdvihnúť hlavu, lebo sa bojíme, ak je to potrebné, udrieť pästou do stola, lebo sa hanbíme za svoju dávnejšiu i blízku mi-

nulosť, aj keď sa nemáme za čo. Stačí, že sa v úkryte označujeme za „Jánošíkových potomkov“.

- V čase, keď si politici dovolili nepochopiteľný odklad kultúry na takmer dve desaťročia, patríš k nemnohým, ktorí neohrdli popoluškou – slovenskou literatúrou, osobitne poéziou, a chodieváš na literárne podujatia neraz len za benzín alebo aj úplne zadarmo. Nie je to paradox, že slovenské umenie trpí práve v obnovenom slovenskom štáte?

JOZEF ŠIMONOVÍČ: - Nie všetko sú peniaze. Keď sa chce, všetko sa dá. Niet nad dobrý pocit, môžeš sa pozrieť hrdo do zrkadla. Páni ZODPOVEDNÍ! Absencia kultúry sa vráti v podobe nekultúrnosti!

- Ktoré roly z vlastného hereckého repertoáru ti utkveli v pamäti? Alebo inak, ktorí autori sú ti blízki a čítaš si ich, či recituješ ozaj rád?

Šimonovič: - Odpoviem na druhú časť otázky. Všetci dobrí autori. Prozaici, básnici, dramatici. Ak mám menovať najmä Rúfus, Válek, Dilong, Hviezdoslav, Sládkovič.

Zhovárál sa TEODOR KRIŽKA

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. – Šéfredaktor: Teodor Križka. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje

Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

Aktuálne a stále platné ustanovenia mierovej zmluvy s Maďarskom z roku 1947 sa týkajú aj bezpodmienečného vrátenia slovenského kultúrneho dedičstva, ktoré sa doposiaľ nachádza v Maďarskej republike späť na Slovensko. Je to politicky citlivá téma, ktorá, žiaľ, aj vplyvom slabšieho historického povedomia na Slovensku, predovšetkým minulých štátnych a politických reprezentácií, upadla ako „spiacia Ruženka“ do (dúfajme dočasného) zabudnutia.

Podľa článku 11 ods. 1 mierovej zmluvy je Maďarská republika aj naďalej povinná vrátiť Slovenskej republike kultúrne dedičstvo odvlečené z jej územia. Konkrétne ide o predmety kultúrneho dedičstva, „ktoré pochádzajú z týchto území (bývalého Uhorska), a ktoré po roku 1848 prešli do držby maďarského štátu alebo maďarských verejných inštitúcií v dôsledku maďarskej nadvlády pred rokom 1919 nad týmito územiami“. Táto požiadavka sa vzťahuje predovšetkým na archívy, knižnice, umelecké diela, starožitnosti a iné predmety kultúrnej ceny. V uvedenom článku zmluvy je jedno obmedzujúce ustanovenie, že táto povinnosť Maďarska voči Slovensku sa netýka predmetov získaných kúpou, darom a takisto sa netýka diel etnických Maďarov. Napriek tomuto ustanoveniu, pokiaľ si vybavíme časti slovenského kultúrneho dedičstva, ktoré protiprávne „zostali“ v Budapešti napríklad po milénarnej výstave, či svojvoľný odvoz predmetov slovenského kultúrneho dedičstva z Banskej Štiavnice v rokoch 1918 – 1919 a iné zdokumentované prípady, tak povinnosť Maďarska ich navrátenia Slovensku sa týka významného počtu kultúrnych pamiatok.

Zaujímavý je aj článok 11 ods. 1 ustanovenia mierovej zmluvy, ktorý medzinárodnoprávne potvrdzuje, že v bývalom Uhorsku reálne existovala maďarská nadvláda (hegemónia), a to aj napriek tomu, že tento štát sa formálne nazýval Uhorsko, a nie „Maďarsko“. To znamená, že aj inštitúcie reprezentujúce uhorský štát boli „maďarské“. Tu je potrebné dodať, že i uhorskí žandári boli v podstate „maďarskými žandarmi“ (napr. v Černo-veji) bez ohľadu na ich národnostný alebo iný pôvod.

Článok 11 ods. 1 mierovej zmluvy je len jeden z rôznych právnych titulov na vrátenie slovenského kultúrneho dedičstva z Maďarska. V mierovej zmluve z roku 1947 máme ďalší právny titul vrátenia kultúrneho dedičstva na Slovensko. Podľa článku 24 mierovej zmluvy z roku 1947 má totiž Maďarsko povinnosť, a to bez akéhokoľvek vlastníckeho a iného obmedzenia, vrátiť „všetok zistiteľný majetok“, teda aj súčasti kultúrneho dedičstva, ktoré boli z územia dnešného Slovenska „odvlečené násilím alebo donútením“. V prípade, že takéto predmety boli zničené alebo sa stratili, tak Maďarská republika je povinná dať „posťihnutému“ (v našom prípade Slovenskej republike) „predmety tohože druhu a približne tej istej hodnoty, akú mali odvlečené predmety, pokiaľ je možné také predmety v Maďarsku zavádzať“.

Takisto článok 26 mierovej zmluvy stanovoval všeobecnú povinnosť Maďarska „vrátiť všetok majetok, práva a záujmy“ a zrušiť prevody majetku porušujúce práva bývalého Česko-Slovenska a jeho subjektov po 1. septembri 1939. A naviac Slovenskej republike a jej subjektom ešte zostali aj pôvodné právne tituly vrátenia kultúrneho dedičstva podľa článkov 175 až

179 Trianonskej mierovej zmluvy z roku 1920. Totiž podľa článku 175 tejto zmluvy je Maďarsko povinné vydať všetky z územia dnešného Slovenska odvlečené spisy, listiny, starožitné predmety a umelecké predmety, ako aj všetok materiál vedecký a knižničný, ktoré boli odvlečené a ktoré prináležali štátu (vtedy uhorskému) alebo krajinským, obecným, dobročinným, cirkevným alebo iným ústavom verejným a súkromným inštitúciám. Článok 177 Trianonskej zmluvy stanovuje povinnosť Maďarska vydať všetky spisy, listiny a historické zápisy, ktoré boli v držbe maďarských verejných

BRUNO ČANÁDY

Slovensko a mierové zmluvy s Maďarskom

ústavov a, ktoré sa priamo dotýkali Slovenska, pokiaľ boli z tohto územia „odstránené“ po 1. januári 1868.

Je morálnou, politickou a právnou povinnosťou, aby slovenská štátna a politická reprezentácia sa v súčasnosti suverénne domáhala, aj po dlhých rokoch nečinnosti, týchto práv, a to aj v spolupráci s cirkevnými a ďalšími neštátnymi inštitúciami. Štát musí prejaviť jednoznačnú vôľu a žiadať nápravu s okamžitým začiatkom prác odbornej komisie spojenou s prvotnou inventarizáciou skutkového stavu. Kultúrne dedičstvo totiž nie sú nijaké „staré haraburdy“, ale historická pamäť národa s nevyčísliteľnou hodnotou.

Takýto prirodzený postoj slovenskej politickej reprezentácie a slovenskej kultúrnej elity posilní historické povedomie občanov a ich úctu ku kultúrnemu dedičstvu. Občania takýto postup dlhodobo len ocenia. Súčasne bude znamenať, že protiprávnosť sa nevypláca, ani s odstupom takmer storočia či desaťročí, navyše keď sa týka medzinárodnoprávne garantovaných povinností susedného štátu. Je to samozrejme beh na dlhšiu trať. Nepredpokladajme, že v strednodobom horizonte sa odcudzená slovenská kultúrna pamiatka objaví z Maďarska na Slovensku. Avšak základným predpokladom akejkolvek budúcej deklarácie o zmierení medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou je splnenie si právnych a historicko-morálnych povinností vyplývajúcich z mierových zmlúv, ktoré neboli doposiaľ zo strany Maďarskej republiky naplnené. Určité možnosti riešenia tejto otázky ponúka aj Medzinárodný súdny dvor v Haagu. Pokiaľ bude vo svete platiť civilizované právo, Slovenská republika nemôže z morálneho a ani z politického hľadiska prehrať tento spravodlivý zápas.

V súčasnosti sa takzvané Benešove dekréty stali aj akousi mediálnou zahraničnopolitickou arénou. Mnoho sa síce o nich píše a hovorí, ale málo kto, dokonca aj z kompetentných osôb (o „slovenských“ médiách nehovoriac), chápe podstatu celého problému. Benešove dekréty sú často politicky účelovo demonizované, i keď možno povedať, že dosť neopodstatnene. De-

kréty, a na ne nadväzujúca legislatíva, sú totiž len vnútroštátnym dôsledkom celkového výsledku druhej svetovej vojny, jej katastrofálneho pustošenia, masového vraždenia civilného obyvateľstva, pričom o celkovom povojnovom usporiadaní sveta sa nerozhodovalo v Bratislave, Budapešti, Prahe, ale predovšetkým vo Washingtone a v Moskve.

Riešenie maďarskej otázky na Slovensku v rokoch 1945 – 1947 bolo predovšetkým medzinárodným problémom povojnového Česko-Slovenska. Predovšetkým z medzinárodného hľadiska sa riešila predmetná otázka –

tenciu či neexistenciu tzv. Benešových dekrétov. Až medzinárodnoprávna účinnosť mierovej zmluvy s Maďarskom umožnila začať proces obnovy česko-slovenského štátneho občianstva pre veľkú väčšinu príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku.

Podľa medzinárodného práva sa pred 15. septembrom 1947 majetok týchto osôb (maďarských príslušníkov) pokladal za „nepriateľský majetok“. Bol to majetok cudzích štátnych občanov, porazeného štátu, nachádzajúci sa na území druhého štátu, ktorý bol formálne stále vo vojnovom stave aj po faktickom skončení druhej

svetovej vojny. Vtedajšia podstatná väčšina príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku v rokoch 1945 – 1947 bola v zmysle mierovej zmluvy z roku 1947 pokladaná za „maďarských príslušníkov“ na rozdiel od vtedajších česko-slovenských občanov, ktorí sa stali súčasťou „príslušníkov Spojených národov“.

Teda ak objektívne analyzujeme text mierovej zmluvy s Maďarskom z roku 1947, príslušníci maďarskej menšiny v Česko-Slovensku, ktorí od roku 1938 dobrovoľne prijali maďarské občianstvo (a následne stratili česko-slovenské štátne občianstvo), boli v zmluve zaradení pod legislatívny pojem „maďarskí príslušníci“ – so všetkým právnymi dôsledkami príslušníkov nepriateľského štátu.

Podľa článku 29 ods. 1 mierovej zmluvy s Maďarskom malo Česko-Slovensko, voči majetku „Maďarska alebo maďarských príslušníkov“ (teda aj príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku), „právo zhabať, podržať, likvidovať alebo inak naložiť s celým majetkom, právami a záujmami, a použiť tohto majetku alebo výťažku z neho“. Takýto široký zásah do práv osôb

či sa v rámci budovania tzv. národného štátu Čechov a Slovákov uskutočnil jednostranný transfer Maďarov z Česko-Slovenska do Maďarska, medzištátna výmena obyvateľstva, alebo sa maďarská otázka bude riešiť ako vnútroštátny problém. Tzv. Benešove dekréty vo svojej dobe kopírovali nielen všeobecný európsky povojnový prístup k menšinám porazených štátov, ale aj konkrétne medzinárodnoprávne podmienky primeria Spojencov s Maďarskom ako aj definitívne ustanovenia pripravovanej mierovej zmluvy s Maďarskom.

Ak vezmeme do úvahy výsledky druhej svetovej vojny – v kontexte geopolitických zmien v strednej a východnej Európe po roku 1989 – jediným víťazom druhej svetovej vojny sa stali USA, ktoré takisto pripravovali (a dodnes právne garantujú) aj Parížsku mierovú zmluvu s Maďarskom z roku 1947. Táto mierová zmluva nadobudla medzinárodnoprávnu účinnosť až 15. septembra 1947. Teda do tej doby nebolo prakticky ani možné definitívne vnútroštátne právne upraviť (vynímajúc z toho vnútroštátnu dočasnú právnu úpravu) postavenie príslušníkov maďarskej menšiny v Česko-Slovensku, keďže dovtedy nebolo jasné, akým spôsobom sa bude uvedená otázka riešiť. Nie pre postoje Česko-Slovenska, ale aj pre postoje jedného z víťazov, povojnových architektov Európy a signatárov mierovej zmluvy – Spojených štátov Amerických.

Z medzinárodnoprávneho hľadiska do 15. septembra 1947 formálne trval vojnový stav s Maďarskom, ktoré ako spojenec Veľkonemeckej ríše stalo sa porazeným štátom. Obyvatelia maďarskej národnosti na južnom Slovensku, ktorí po roku 1938 prijali maďarské štátne občianstvo, sa po vojne stali občanmi porazeného štátu, a to aj napriek tomu, že žili mimo územia maďarského štátu (na Slovensku) a medzinárodnoprávne nemohli mať do 15. septembra 1947 česko-slovenské štátne občianstvo, a to bez ohľadu na exis-

(„maďarských príslušníkov“) a ich majetku (dovtedy nepriateľského majetku) schválilo v mierovej zmluve aj samotné Maďarsko, ale aj iné zmluvné subjekty (napr. USA a ďalšie spojenecké štáty).

V súvislosti s medializovanými návrhmi na akési odškodnenie príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny v povojnovom období zo strany Slovenskej republiky si tieto horliví iniciátori v princípe mýlia adresáta. Je evidentné, že nepoznajú mierovú zmluvu s Maďarskom z roku 1947. Článok 29 ods. 3 totiž jednoznačne uvádza: „Maďarská vláda sa zaväzuje odškodniť maďarských príslušníkov, ktorých majetok bol oňatý podľa tohto článku a nebude im vrátený“. Zároveň článok 30 ods. 1 medzinárodnoprávne potvrdzuje (vrátane so súhlasom samotného Maďarska), že pred 15. septembrom 1947 sa majetok maďarských príslušníkov aj na území Slovenska vo všeobecnosti pokladal za „nepriateľský majetok“, a až od tohto dátumu sa už za takýto nepokladá.

Z hľadiska prechodu všetkých prípadných nárokov, najmä príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny priamo na Maďarsko, možno uviesť článok 32 ods. 1 zmluvy. „Maďarsko sa zrieka menom maďarskej vlády a maďarských príslušníkov všetkých nárokov akejkolvek povahy“ aj proti Česko-Slovensku (v súčasnosti aj voči Slovenskej republike) vzniknutých od 1. septembra 1939 do ukončenia vojnového stavu s Maďarskom, teda do 15. septembra 1947. Článok 32 ods. 2 mierovej zmluvy z roku 1947 výslovne uvádza, že „ustanovenia tohto článku majú vylúčiť celkom a s konečnou platnosťou všetky nároky“ s tým, že „Maďarsko sa taktiež zrieka menom maďarskej vlády a maďarských príslušníkov všetkých nárokov“ (čl. 32 ods. 3 mierovej zmluvy).

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že k jednoznačným ustanoveniam mierovej zmluvy s Maďarskom z roku 1947 nie je ani dnes čo dodať. Súčasní iniciátori rôznych majetkových (finančných) požiadaviek voči Slovenskej republike, najmä z takzvaného občianskeho združenia Never Again (ktorého anglický názov je doslovným prekladom ústredného hesla Maďarskej iredenty po roku 1918 Nem, nem soha! – Nie, nikdy viac!), by si mali v prvom rade preskúmať mierovú zmluvu s Maďarskom, ktorá má už okruhých šesťdesiat rokov, a svoje eventuálne nároky nasmerovať na budapešťskú vládu.



Kresba: Andrej Mišanek